

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

De Ivstitia Et Ivre ceterisq[ue] Virtutibus Cardinalibus

Lessius, Leonardus

Antverpiæ, 1632

Capvt XVII. De Contractibus in genere.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72459](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72459)

tiam priuatam possit irrogari pœna, cùm iusta causa subest: vt si crimen alia ratione puniri nequeat, ob potentiam vel absentiam Rei, vel perturbationem quæ metuitur, & pœna illa non sit omnino noua, sed contineatur in alia iam ipsò facto incurta, vt in confiscatione bonorum. & quamuis ad executionem confiscationis per realem ablationem bonorum, requiratur sententia declaratoria criminis, vt patet ex d. cap. Cùm secundū leges: tamen hæc sententia non est necessaria, quando pœna non requirit aliam executionem præter eam quam lex vel sententia secum defert, quia inde non sequitur vlla perturbatio, sicut ex reali ablatione. Imò potest talis pœna irrogari per sententiam conditionalem; v.g. *Si constat Titium tali crimine obstructum, non ei fiat solutio, &c.* vnde nec alia causa cognitio requiritur. Ad illud de notitia pœnæ: Non est necesse vt semper reus

pœnam sentiat, satis est vt possit eam apprehendere & timere, quamuis in executione eam non sentiat: vt patet in pœnis quæ post mortem inferuntur.

Idem puto posse Principem sæcularem respectu suorum subditorum. Iam enim iusta lege illorum bona fisco addicta sunt: sed ob potentiam non potest fieri executio.

DUBITATIO XII.

Vtrum compensatio excuset.

Respondeo, Excusate tum eum qui compensatione vsus est, ne cogatur restituere id quod compensationis causa alteri subtraxit: tum eum contra quem vsus est, ne rursus cogatur solvere. vide suprâ cap. 12. dub. 10. & c. 11. dub. 16.

SECTIO TERTIA.

DE

CONTRACTIBVS.

SUPERIORI Sectione diximus de iniuriis in bonis animi & corporis, & generatim de Iniustitia in bonis externis, necessariaque restitutione; sequitur nunc vt agamus de quibusdam specialibus modis Iniustitiæ, qui contingunt in rebus externis per varios contractus. Primum igitur dicemus de Contractibus in genere, deinde de præcipuis in particulari.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

De Contractibus in genere.

Constat Dubitationibus XI.

DUBITATIO PRIMA.

Quid sit Contractus, quid pactum.

1
Definitio
contractus
strictè ac-
cepti.

CONTRACTVS est vtrò citroque obligatio: quod Græci συνδιαπραγμα vocant. Ita habetur L. 19. Labco. 7. de verb. signific. quæ definitio non sic est intelligenda, quasi contractus sit formaliter obligatio, (obligatio enim est effectus per contractū productus in contrahentibus) sed quòd sit causa obligationis: est enim formaliter locutio, vel scriptura, vel aliud externum signum, quo homines expriment mentem suam, & sese vicissim alter alteri obligant, & iura com mutant. Itaque contractus est

signum externum prædicum, vtrò citroque obligationem ex consensu contrahentium pariens: quod nomine Græco clariùs indicatur.

Hinc sequitur, donationem & promissionem non esse propriè contractus; quia non pariunt obligationem, nisi in altera parte.

Dices, Mutuatio non inducit obligationem nisi in mutuario; ergo non est contractus.

Respondeo, Negando antecedens; nam mutuator tenetur non repetere statim; sed debet ad aliud quod tempus permittere; vt alter mutuo fruatur: & sic etiam in ipso nascitur obligatio ex mutuo.

Aduertendum tamen est, sæpè in iure nomen contractus accipi paulò laxiùs, vt etiam comprehendat

R 2

4
Contractus
latè.
hendat

hendat donationem & promissionem acceptatam, vt patet L. Contractus. 16. C. de fide Instrument. & alibi, vbi donatio vocatur contractus. & sic, Contractus est conuentio duorum, obligationem saltem in alterutro pariens. quo modo non distinguitur à Pacto, quod definitur esse duorum consensus atque conuentio: vt enim fiat pactum, necesse est vt duæ voluntates in idem conueniant reciproco consensu. Dico reciproco consensu: quia non sufficit vt quouis modo in idem conueniant; sed requiritur vt consensus suos in se mutuo dirigant. Vnde donatio & promissio, etiam si à duobus communi consensu fiant, antequam sint acceptata, & accedat consensus reciprocos eius in quem diriguntur, non habent rationem pacti: sed per acceptationem transeunt in pactum. Vide Gomezium tom. 2. c. 9. n. 2. & infra cap. 18. dubit. 6. n. 42. & sequentibus. Nos nomine contractus vtimur hic amplè, vt idem sit quod pactum, & comprehendat contractus gratuitos, qui sunt veluti semicontractus.

DUBITATIO II.

Quot modis perficiantur contractus.

6 **N**otandum est, Contractum dici dupliciter perfectum. Primum, Quando res, circa quam versatur, est tradita. sic emptio dicitur perfecta, quando res est tradita & pretium solutum. verum hæc perfectio non est intrinseca rationi contractus: sed sæpè est effectus contractum consequens, atque ad eum finis ob quem contractus fit. Nam contractus emptionis & venditionis est perfectus in ratione contractus ante traditionem rei: dicitur enim propriè res empta & vendita, simul atque inter emptorem & venditorem conuenit de pretio. Secundò, Quando ipse contractus habet omnia necessaria, que secundum suam speciem requirit, vt tale nomen mereatur; siue traditio rei ad hoc sit necessaria, siue non. de qua perfectione hic loquimur.

7 **R**esp. igitur, Contractum quadrupliciter perfici, nempe *re, scriptura, verbis, consensu*. Ita Siluester v. Contractus, n. 6. & colligitur Instit. de obligat. in fine. *Re* perficiuntur, qui non consistunt in conuentione sola, sed requirunt rei traditionem; vt depositum, commodatum, mutuum, permutatio, pignus, donatio. non enim contractus hi censentur celebrati, nisi re tradita, vt ipsa nomina indicant, quibus significatur rei traditio. vnde ante traditionem, dum in solis verbis consistunt, dicuntur pacta nuda, quæ non pariunt obligationem ciuilem, nisi ex aliquo iuris privilegio.

8 **S**criptura perficiuntur, qui ante scripturam rati non habentur; vt *emphyteusis*, & omnis contractus, quem contrahentes nolunt concludere, nisi coram Notario qui Instrumentum conficiat.

9 **V**erbis dicuntur perfici, qui requirunt certam verborum formulam: tales sunt omnes *stipulationes*. Hæc sunt formulæ quedam, quæ constant in interrogatione præuia vnius, & responsione subsequente alterius; v. g. Spondeo dare tantum? spondeo. Promittis 100? promitto. Dabis 1000. pro domo mea? dabo. Facies? faciam. Fidei iubes? fidei iubeo.

10 **S**imiles: infinitum est enim omnes stipulationum formulas persequi, teste Cicerone in Topicis. vide Instit. de verborum obligationibus. Hæc autem formulæ possunt adhiberi in omnibus con-

tractibus, eisque maiorem firmitatem in foro externo tribuunt. de quibus vide plurima apud Gomezium to. 2. c. 9. quæ quia solum ad forum externum pertinent, (in quo etiam paruum usum nunc habent) omitto.

Consensu perficiuntur, qui non requirunt certam verborum formam, sed sufficit consensus, quouis modo exterius vtrique explicatus, vt emptio, venditio, locatio, conductio.

DUBITATIO III.

Quomodo diuiditur contractus & pactum.

12 **R**espondeo, Multas assignari à DD. diuisiones, vt videre est apud Siluestrum verbo Contractus, & verbo Pactum. Primum Contractus diuidi potest in *explicitum & implicitum*; siue in *formalem & virtualem*. *Formalis* contractus est, cum expressè duo in idem conueniunt cum obligatione mutua, vel saltem alterius erga alterum, vt dub. 1. dictum est, & hic propriè dicitur contractus. *Virtualis* contractus est, cum solum implicitè conueniunt, absque vlla expressa pactione se obstringentes. Hunc vocant *quasi contractum*, vt tutela, & quoduis aliud officium, mandatum, & negotiorum gestio. qui enim aliquod officium suscipit, eo ipso se obligat erga alterum, & alter obligatur erga illum, iuxta leges vel consuetudinem receptam. similiter qui aliquid mandat, vel mandatum alterius suscipit; & qui negotium alterius gerit. in his enim non requiritur vlla conuentio expressa; sed hoc ipso quo ista suscipiuntur, vi legis vel consuetudinis, in quam omnes conferunt, tacita nascitur obligatio. & idè non vocantur propriè contractus, sed quasi contractus.

Secundò, Contractus diuiditur in *nominatum & innominatum*. Contractus *nominatus* est, qui habet speciale & proprium nomen quo ab aliis distinguatur; vt emptio, venditio, mutuum, locatio, societas, commodatum, pignus, depositum, & similes. *Innominatus* est, qui non habet nomen speciale, sed genericum tantum. Huius sunt quatuor species, *do ut des, do ut facias, facio ut des, facio ut facias*. vt si Petro des panem pro vino, erit contractus *innominatus, do ut des*; non enim est emptio aut venditio; quia non datur pretium pro merce: nec est mutuum, quia non recipitur res eiusdem speciei post certum tempus: nec locatio aut conductio; quia non datur pretium pro vsu vel opera: sed datur vna res pro alia; quarum neutra est pretium alterius: qui contractus proprium nomen non habet.

Dices, Est *permutatio*. Respondeo, Verum est, sed hoc nomen est generale, non specificum; conuenit enim emptioni & mutuo. vnde non constituit contractum nominatum. Simili modo, si Petro des panem, vestem, &c. vt pro te laboret, vel scribat, erit contractus *do ut facias*. si autem des pecuniam, erit conductio. Si scribas vel seruias alicui, vt des panem, vestem, libros; erit contractus *facio ut des*. si illi seruias vt te doceat; erit contractus *facio ut facias*.

14 **A**duertendum est, Etsi ex his contractibus innominatis oritur statim obligatio naturalis; non tamen oritur obligatio ciuilis, (id est, quæ Iure ciuili tribuat actionem in foro externo) nisi ex altera parte sit impletus, vel nisi vestiatur formula stipulationis.

5 Pactum.

6 Duplex perfectio contractus.

7 Perficitur quadrupliciter.

Pactum nudum.

9 Stipulationis.

10

12

Prima diuisio.

Secunda diuisio.

13

Contractus innominatus.

14

Obligatio naturalis ex contract. innominatis, non ciuili.

stipulationis, aut iuramento, aut alia ratione. de quibus vide plura apud Gomezium to. 2. cap. 8. & Siluestrum v. Pactum. qu. 5. & 6.

15 Tertiò, Diuiditur in contractum *bona fidei*, & *stricti iuris*. Contractus *bona fidei* sunt, in quibus Iudex multa potest ex æquo & bono arbitrari: vt sunt emptio, locatio, societas, commodatum, depositum, pignus, permutatio, & similes. Contractus *stricti iuris* sunt, in quibus Iudex ad verba adstringitur, vt in stipulationibus, in contractu feudali & emphyteutico, in promissione liberali, in donatione. vide plurima de hac diuisione apud Couarruam ad regulam Possessor, p. 2. §. 6.

16 Quartò, Diuiditur in *Lucretium* & *onerosum*. *Lucretium* est, in quo nihil reperatur; vt promissio, donatio, commodatum, precarium. Huc referuntur *testamentum* & *legatum*, quæ sunt donationes quædam in diem. vnde testamentum apud Græcos & Hebræos vocatur *pactum*, & inter pacta numeratur: *Berith* enim & *Diabon*, (quæ idem valent quod testamentum) passim in Scripturis pro pacto accipiuntur. *Onerosum* est, in quo aliquid loco eius quod datur, debet reddi vel præstari. hic autem vel transfert dominium integrum, vt mutuum, emptio, &c. vel vile tantum, vt feudum & emphyteusis: vel vsumfructum aut vsum; vt locatio, conductio: vel securitatem confert; vt pignus, hypothecca, fideiussio. ceteri contractus ad hos reducuntur; vt contractus censuales ad emptionem; depositi ad locationem, &c.

17 Quintò, Contractus seu pactum diuiditur in *pactum nudum* & *vestitum*. *Pactum nudum* dicitur, quod in meris finibus conuentionis consistit, omnialio firmamento carens: talis est omnis contractus innominatus, antequam ex altera parte sit impletus; nisi accedat ei formula stipulationis, vel iuramentum, &c. Item omnis contractus qui re perficitur, est pactum nudum ante rei traditionem; vt donatio, mutuum, &c. *Pactum vestitum* est, quod habet aliquid amplius, vnde Iure civili robur obtineat. vestitur autem sex modis. Primò, Reipsa; vt si ex altera saltem parte sit impletus. Secundò, Verbis; vt si accedat formula stipulationis. Tertiò, Litteris; vt si litteris fatearis tibi esse satisfactum, etiam si satisfactum non sit; quod vocatur *acceptilatio*. Quartò, Specifico nomine contractus. sic omnes contractus nominati, qui consensu perficiuntur, (vt emptio, venditio, locatio, & similes) sunt contractus vestiti. Imò omnes contractus nominati, sunt vestiti, si in suo genere sint perfecti. Quintò, Cohærentia cum contractu vestito; vt si vendam tibi domum mille aureis, cum pacto vt illam adhuc inhabitem; & tibi pro inhabitatione dem hanc vestem. Pactum enim istud accessorium, per se est pactum nudum; tamen quia cohæret cum venditione, quæ est pactum vestitum, censetur etiam vestitum: nam accessorium sequitur naturam principalis. Sextò, Iuramento; nam iuramentum non minus confirmat pactum nudum, quam quiduis aliud. vide Siluestrum v. Pactum num. 2.

18 Pactum vestitur sex modis.

DVBITATIO IV.

Vtrum omnis contractus pariat obligationem in foro conscientie, & externo.

Dico Primò, Omnis contractus, etiam nudus, sponte libereque factus, si contrahentes sint habiles, parit obligationem naturalem, seu in foro conscientie; ita vt parte iniura non possit rescindere; nisi Iure positiuo sit irritus, vel detur irritandi potestas. est communis sententia Doctorum, vt docet Gomezius tom. 2. cap. 9. num. 2. & Couarr. in cap. Quamuis pactum, p. 2. §. 4. n. 23. Probatum Primò, Quia Iure tenetur quisque præstare quod promisit, altero acceptante; siue promiserit titulo gratuito, siue oneroso. Nec refert an pacto nudo an vestito promiserit; quia Iure natura & gentium, nulla est inter hæc distinctio, sed solo Iure civili: quæ etiam solum forum externum respicit. Secundò, Quia ad obligandum se se, sufficit animus verbis expressus; & acceptatus; vt communiter docent Theologi. vide Siluestrum v. Pactum, num. 4.

Dixi, Nisi Iure positiuo sit irritus, &c. quia Ius humanum potestatem habet vel irritandi omnino pactum aliàs validum, ita vt nullam pariat obligationem; vel tribuendi facultatem & ius alteri contrahentium; cuius interest, obligationem elidendi; vt patet in contractu impuberis, in alienatione fundi dotalis, in contractu parentis cum filio vel filia, vt pro certa summa cedat legitima portione; aliisque innumeris, qui Iure naturali & gentium essent validi, nisi Ius positiuum eis resisteret. Ratio est; quia sicut duo homines priuati, seposito omni Iure positiuo, possunt inter se statuere certas formulas & conditiones, sine quibus contractus eorum in posterum non censentur validi, nec obligationem naturalem possint inducere: ita Respublica, quæ naturaliter est Superior singulorum, seu cui naturaliter competit potestas in singulos, potest constituere huiusmodi conditiones; & consequenter Principes sæculares, in quos suam potestatem Respublica transtulit: multoque magis Principes Ecclesiæ, in iis quæ ipsorum gubernationi subsunt, id possunt; quatenus necesse est, vel expedit ad bonum spirituale subditorum. hanc enim potestatem habent à Christo, qui naturaliter supremus est omnium Dominus.

Dico Secundò, Contractus tamen, qui dicitur *pactum nudum*, non parit obligationem in foro civili. est communis sententia DD. vt docent Couarr. & Gomezius supra; & patet clarè L. Iuris gentium. 7. initio. de pactis. vbi dicitur: *Nuda pactio obligationem non parit, sed parit acceptationem.* & L. Ex placito. 3. C. de rerum permut. Ex placito permutacionis, nulla re secuta, constat nemini actionem competere. Nulla re secuta, id est, neutra ex parte contractu completo per rei traditionem. si enim altera ex parte completus fuerit, iam parit obligationem in foro externo, in fauorem eius qui impleuit. L. 1. §. de rerum permut. & alibi. tunc enim vestitur reipsa, vt dictum est supra num. 18. Ratio autem, cur pactum nudum obligationem in foro externo non pariat, est, quia etsi Ius civile non resistat talibus

*Ius civile
ei non as-
sistit.*

contractibus, eos irritando; tamen noluit etiam illis assistere concedendo actionem, ne lites multiplicarentur. imò permittit illos rescindi causa pœnitentiæ, etiam altera parte nolente, quamdiu pactum nudum neutra ex parte est impletum: vel si ex altera parte impletum est, liberum est huic pœnitere, vel cogere partem ad complendum, vt constat ex L. Si pecuniam. §. 7. de Condict. causa data. & L. 1. 7. de rerum permut. Verùm hoc non est licitum in foro conscientiæ, quia vtraque pars tenetur seruire promissum, & exolvere fidem, altera volente & persistente: vnde in foro Ecclesiastico, & vbi Iure Canonico vtuntur in tribunalibus, coguntur stare contractu, & implere promissum, vt docet Couarruias supra num. 24. & Siluester verb. Pactum. num. 3. & patet ex cap. 1. de pactis. vbi id passim notant Doctores. Ratio est, quia Ius Canonicum, cum sit conditum ad salutem animarum, respicit obligationem conscientiæ, eamque iubet impleri; nisi forte præsumat errorem vel fraudem. quam ob causam non concedit actionem ad exigendum promissum, nisi exprimat causa cur sit promissum. Siluester supra. alioquin non præsumit serid & libere promissum.

*Secus de
Iure Cano-
nico.*

22
23
24
25
26
Notandum tamen est Primò, Talia pacta, ratione obligationis naturalis, habere alios quosdam notabiles effectus, etiam in foro externo. Primò, Pariunt exceptionem; vt habetur d. L. Iuris gentium. Secundò, Impediunt solui repetitionem. Tertio, Tribuunt ius compendandi in foro conscientiæ. Quarto, Potest eis accedere fideiusfor, & efficaciter obligari. Quintò, Potest retineri pignus. quæ omnia satis in Iure sunt nota, & infra magis patebunt.

*Iuramen-
tum.*

*Pollicitatio
iuramento
confirmata.*

Secundò, Quædam pacta nuda, priuilegio Iuris, dare actionem civilem; vt patet ex Glossa in §. De constituto. Instir. de actionibus; vbi enumerat septem casus. tale pactum est, *donatio verbalis acceptata, promissio dotis, promissio soluendi pro se, vel pro alio, &c.* sunt enim parui momenti.

Dico Tertio, Si tamen pactum nudum iuramento confirmetur, parit actionem in vtroque foro. est communis sententia Doctorum, inquit Couarruias supra nu. 26. Probatur; nam si contractus, qui Iure civili est irritus, iuramento confirmetur, datur ex eo actio eodem Iure civili, modo non sit contra bonos mores; vt patet Authent. Sacramenta puberum, C. Si aduersus vendit. & colligitur ex cap. Quamuis pactum, de pactis, in 6. ergo multò magis ex contractu, qui non est irritus, dabitur actio Iure civili. sed de hoc infra dubit. 7. Idem putat Couarruias esse dicendum de pollicitatione iuramento confirmata, quæ tamen non est pactum. Contrarium tamen puto verius; quia ex pollicitatione (id est, ex promissione nondum acceptata) nullum Ius acquiritur ei cui fit: nam requiritur acceptatio, vt infra dicitur. ergo etiam si fortè implenda sit, (de quo infra num. 52.) propter obligationem, qua tenemur efficere, ne Deum adduxerimus in testem falsi; non tamen ob vllum ius, quod acquisitum sit illi, in cuius fauorem facta est: secus de pactis Iure civili irritis, quia hæc pacta non irritantur, nisi dum sola sunt, & sine Iuramento fiunt. Dum autem fiunt cum iuramento, Ius civile non intendit ea irritare, sed relinquit in suo vigore, quem habent, præciso Iure politico. atqui hoc

Iure præciso sunt valida, & inducunt obligationem: ergo accedente iuramento inducunt iuram propriam obligationem, & ius conferunt, illudque iuramento confirmatur. Vnde dici solet, iuramentum sequi naturam contractus, quam habet ex natura rei; non autem quam habet ex Iuris prohibitione. atqui ita duplici obligatione tenemur illa implere, nempe obligatione iustitiæ & religionis. vnde mirum non est, si Iure civili detur actio ex tali pacto. quòd si Ius intenderet ea irrita reddere, etiam cum iuramento, omnino irrita essent. Sicut enim potest impedire ne ex pacto simplici obligatio nascatur; ita etiam ne ex iurato.

DUBITATIO V.

Utrum contractus, cui error vel dolus causam dederit, sit validus.

27
28
Notandum est, *Dolum* vel errorem posse contingere, vel circa substantiam rei, vel circa accidentia & extrinseca, quæ alliciunt, aut auerunt à contrahendo. Rursus, potest hic *dolus dare causam contractui*, ita vt sine illo non velles contrahere: aut non dare causam, sed solum incidere in contractum; vt si velles quidem contrahere, sed non tanto pretio. Denique hic *error* seu *dolus* potest provenire vel à parte quæ tecum contrahit; vel à tertio, ita vt pars non sit villo modo illius particeps; vel ex propria tua opinione. His positus,

Dico Primò, Quando contingit in altero contractuum esse errorem circa substantiam rei, contractus Iure naturæ est irritus. est communis sententia DD. Ratio est; quia deest substantialis consensus: nam non consentit in illam rem, sed in aliam, quam putat subesse istis accidentibus. vt si venditor gemmam putet esse vitrum, & protali vendat, emptor re comperta tenetur ad restitutionem gemmæ, vel ad iustum eius pretium, prout de nouo inter eos conuenerit; quia venditor non consentit in alienationem gemmæ, sed vitri. Similiter si venditor vitrum vendat pro gemma; quia emptor non consentit in emptionem vitri, sed gemmæ; quam putabat esse sub illa specie. Idem patet ex contractu matrimonij.

Dico Secundò, Si non sit error circa substantiam, contractus est validus; modò dolus non det causam contractui. est communis sententia DD. D. Antonini p. 2. titulo 1. cap. 17. §. 6. Caietani quæst. 77. art. 3. Soci lib. 6. qu. 3. artic. 2. & aliorum. Probatur, quia iste verè consentit, v. g. in emptionem istius rei, sciens & volens, abique metu & fraude: qui consensus sufficiens est ad contractus validitatem. Nec refert quòd fuerit dolus circa qualitatem rei; tum quia non requiritur, vt omnes rei qualitates norit, aut vt in omnes consentiat; tum quia non habet expressè vel tacitè animum huic contractui repugnantem. etsi enim sciret rei qualitatem, tamen vellet contrahere, quamuis non eo pretio.

Hinc sequitur, Contractum esse validum, etiam si quis deceptus sit in pretio ultra dimidium: quia dolus non dedit causam contractui, sed solum est causa maioris vel minoris pretij. vnde ipse contractus non potest rescindi, nolente emptore, sed

sed ad aequalitatem reduci. Ita docet Glossa in cap. Cùm dilecti. 3. de emptione & venditione; & expressè habetur eodem cap. & C. de rescind. vendit. l. 2.

29 *Si dolus det causam contractui.*
Dico Tertio, Si dolus det causam contractui, & proveniat ab altera parte, vel saltem illa sit particeps doli, contractus adhuc Iure naturæ non est omnino irritus, tamen pro arbitrio eius qui deceptus est, (si solubilis sit) irritari potest.

Non esse omnino irritum.

Quod non sit omnino irritus; Probatur Primo, ex contractu matrimonij, qui dolo initus, validus est; & quia natura sua insolubilis est, validus perseverat, nec ob iniuriam acceptam irritari potest. Secundo, Quia dolus iste versatur, non circa substantiam contractus aut materiam; sed circa causam contrahendi, quæ rei est extrinseca & accessoria: ac proinde non tollit consensum, qui aliquo modo sit sufficiens ad naturam contractus. Tertio, Si deceptor velit contractum consistere, deceptor non potest resilire, ne ex dolo commodum reportet, vt colligitur ex cap. 1. de eo qui duxit in matrimonium; & docent plurimi Doctores. quod est signum, contractum non fuisse omnino inualidum. Quarto, Quia communis sententia Doctorum est, contractum stricti Iuris, etiam si dolus vel metus ei causam dederit, validum esse; doli tamen mali vel metus exceptione actionem elidi. & colligitur L. Dolo. 5. C. de inutilibus stipulationibus, & apertius Instatur. de exceptionibus, initio. hoc autem falsum esset, si Iure naturæ esset omnino irritus, quia quod Iure naturæ est irritum, Iure civili non potest esse validum, & tribuere actionem.

Posse irritari.

Quod autem possit irritari pro arbitrio decepti, patet: quia qui dolo inducit alterum ad contrahendum, iniuriam ei facit; ac proinde tenetur illum restituere in integrum, & reddere omnia infecta, si deceptor velit.

Deinde, et si dolus iste non habeat eam vim vt reddat contractum planè irritum, quia non tollit consensum substantialem; tamen tribuit us recedendi à contractui, eiusque irritandi. Ita enim vsu omnium gentium receptum est, vt si quis deprehendat se penitus deceptum, nolit stare contractui, præsertim si res est adhuc integra. Vnde omnis contractus solubilis, Iure gentium videtur habere hanc tacitam conditionem; quod contrahens stabit contractui, nisi deprehenderit se grauius deceptum, id est, tali errore qui sit causa contractus. Nemo enim ita intendit inhaerere contractui, vt non possit retrocedere, etiam si ex graui errore contraxisset; quia deusuit plenus consensus. Itaque duplici Iure potest talis contractus rescindi, ratione iniuriæ, & ratione defectus consensus, qua parte ignorauit. Cùm autem metu extortus est, solum ratione iniuriæ rescindi potest, vt sequenti dubit. dicitur. nam adfuit consensus ex parte cognitionis; sed defuit plena libertas in consensu, idque per iniuriam.

30 *Deceptor tenetur ad restitutionem.*
Hinc sequitur, Deceptorem teneri ad restitutionem rei & fructuum, etiam si dominium translatum fuerit; quia per iniuriam fuit causa alienationis; & deceptor possit vt occulta compensatione, si aliter quod suum est, recuperare nequit.

31 *An Iure positio sit irriti.*
Sed difficultas est, vtum tales contractus sint omnino irriti Iure politico. Iurisperiti sic distinguunt; omnes contractus bonæ fidei, quibus dolus

partis causam dederit, irritos esse: eos autem qui vocantur *stricti Iuris* (vt sunt omnes qui fiunt per formulam stipulationis, & quidam alij) esse validos, & tribuere actionem in foro externo, sed posse exceptione doli mali elidi. de quo vide Couarruuiam ad regulam Possessor, 2. p. §. 6. n. 6.

Contractus bonæ fidei & stricti Iuris.

Verùm, quidam hanc distinctionem reiciunt; tamquam non satis in Iure fundatam; & docent eandem esse rationem contractuum bonæ fidei & stricti Iuris; omnes enim aliquo modo validos esse, & posse exceptione doli elidi. Ita Ioannes Ignæus in L. Contractus. 23. 7. de reg. Iur. n. 150. Faber & Bellapertica apud Couarruu. supra. Hæc sententia non est improbabilis, sed meo iudicio valde probabilis si rectè explicetur. Primo, Quia sicut d. L. Dolo. 5. C. de inutilibus stipulationibus, dicitur de contractu stricti Iuris: *Dolo vel metu adhibito, actio quidem nascitur, si subdita stipulatio sit, per doli mali tamen vel metus exceptionem submoueri petiti debet*: ita L. Si dolo. 5. C. de rescindenda venditione, dicitur de contractu bonæ fidei, *si dolo aduersary deceptum, venditionem prædij te fecisse Præses Prouincie aditus animaduertit, sciens contrarium esse dolum bonæ fidei, (quæ in huiusmodi contractibus maxime exiguntur) rescindi venditionem iubebit*. itaque insinuat, contractum *bonæ fidei* non esse omnino nullum, sed posse rescindi. Nec obstat L. 7. Et eleganter. 7. de dolo. vbi dicitur *nullam esse emptionem, si in hoc ipso vt venderet circumscriptus est*: tum quia ibi agitur de minore per dolum decepto vt venderet seruum, cuius contractus, quo talem rem absque decreto Iudicis alienat, est planè nullus, vt patet L. 16. In cause cognitione. §. Item relatum. 7. de minoribus: de quo infra dub. 8. tum quia ibi agitur de emptione, cui causam dederat dolus tertij: quo casu emptio in aliis non est irrita, et si sit irrita in minore, ob defectum decreti. Itaque hæc lex non probat, talem contractum esse planè nullum.

Probatur Secundo, Quia quando metus dat causam contractui, non est omnino irritus, sed in irritum reuocandus, vt dicemus dubit. 6. atqui metus & dolus in Iure censentur paria. L. Si dolo. 7. de inutil. stipul. & cap. Cùm contingat. 28. de iureiurando. Tertio, Quia id magis consentaneum est Iuri naturæ, per quod tales contractus non sunt omnino irriti, quamuis etiam non omnino validi. Quarto, Est magis expediens bono publico, ad coercendos huiusmodi deceptores, qui interdum hac ratione capi possunt in astutia sua, si is qui deceptus fuerit, velit contractum valere, quando est ipsi utilis. Ob has rationes sentio esse verius, nullum esse discrimen hac ex parte in foro conscientia inter contractus bonæ fidei & stricti Iuris, cùm dolus causam dedit: sed vtrosque aliquo modo esse validos, & parere aliquam debilem obligationem Iure naturæ in foro conscientia, quæ tamen dolo detecto possit elidi per eum qui deceptus est: neque hanc obligationem Iure civili impediri. Idem colligi potest ex Couarr. ad regul. Possess. p. 2. §. 6. num. 8. vbi dicit, in foro conscientia non esse considerandam distinctionem contractus bonæ fidei, & stricti Iuris.

Nec obstat, quod talis contractus dicatur aliquando *irritus vel nullus, vel nullam vim habere*. rectè enim dicitur *irritus*, tum quia deceptor ex eo nihil solidi iuris acquirit, nisi alter illum ratificet; nam tenetur ad restitutionem in integrum

Quomodo
dicatur ir-
ritus.

ante omnem sententiam. tum quia in fauorem decepti est irritus: potest enim hic, ubi rescuerit deceptionem, illum irritum reddere, & petere restitutionem rei traditæ: tum denique, quia in Iure sæpè dicitur irritum, quod est irritandum; & contra. Potest etiam dici *validus* non simpliciter, sed secundum quid, nempe in fauorem decepti; quia potest illum ratificare.

Vt autem hæc melius intelligantur, Notandum est, contractus stricti Iuris, quibus dolus causam dedit, Iure civili dici validos; quia mero Iure civili (vt distinguitur à Iure Prætorio) non datur actio ad talis contractus rescissionem, aut ad vindicandum dolum deceptoris: contractus autem bonæ fidei dici irritos; quia illo Iure datur actio ad rescissionem contractus, & doli vindicationem. Iure tamen Prætorio (quod est moderatio quædam Iuris civilis) etiam datur actio ad rescissionem contractus stricti Iuris, cui dolus causam dedit, & ita Iure Prætorio etiam hic contractus est simili modo inualidus. Æquitas enim postulat vt possit rescindi. Ita Couarr. supra n. 6. ex Duareno, & aliis. Ex quibus patet, illam distinctionem solum pertinere ad forum externum; & esse *irritum* seu *inualidum*, aut *validum*, nihil aliud esse quam dari vel non dari actionem ad rescissionem contractus: & cum dicitur *ipso Iure*, hanc clausulam non intelligi more vulgari, neque de Iure civili in genere, sed de Iure civili primario & stricto, vt distinguitur contra Ius Prætorium: quod multi non aduertunt.

Deceptor
potest cogi
ad imple-
ndum con-
tractum.

Ex hac sententia sequitur, Eum, qui deceptus est, posse cogere deceptorem ad implendum contractum; nec opus esse nouo consensu deceptoris; quia ex primo consensu manet obligatio: (obligavit enim se deceptor quantum potuit ex parte sua) quæ non perit, nisi deceptus, cognita deceptione, resiliat à contractu. Vnde si deceptor reuocet suum consensum antequam alter resiliat, non valet.

32
An tenetur
ratificare,
volens
recepto.

Petes, Vtrum in altera sententia, quæ tenet, contractus bonæ fidei, quibus dolus causam dedit, Iure positiuo esse omnino nullos; obligetur deceptor in conscientia contractum ratificare & implere, si deceptus velit? Multi Doctores docent, in conscientia teneri ante sententiam Iudicis. Primò, Quia, etsi contractus validus non fuit; tamen ex parte sua fidem dedit, quam debet seruare. Secundo, Quia Iura ita statuerunt, non in pœnam dolosæ machinationis, sed ob naturalem æquitatem; quia bono communi ita expedit. quæ sententia est valde probabilis, eamque tenent Richardus in 4. dist. 3. 6. circa 3. principale, q. 1. Siluest. Matrimonium. 8. q. 2. §. Nonum. Nauar. cap. 22. n. 33. Molina disput. 352. & alij.

Sed habet difficultatem: si enim non tenetur implere ratione contractus; ergo solum ratione pœnæ: at nemo tenetur ad pœnam nisi post sententiam. Suppono, non interuenisse damnum decepto, quod non sit aliter reparabile. si enim tale interuenisset, tunc ratione damni sarcienti teneretur contractum ratificare & implere; vt si sponte cognouisset.

Dices, Tenetur ratione iniuriæ. Contra; Illa iniuria, si absit damnum, non est tanti; & facile alia ratione ei satisfacere potest. Confirmatur; quia qui fidei contraxit, non tenetur; saltem sub peccato mortali, ratificare contractum, si nullum incommodum secutum sit, vt infra c. 18. num. 61. dicitur, ergo neque qui dolo. Vnde valde probabile

videtur, posita illa sententia, non teneri ratificare contractum, saltem sub peccato mortali, nisi ratione damni secuti, vel ratione sententiæ Iudicis. Ita sentit Conradus, de contractibus q. 57. Ioannes Medina C. de restit. qu. 33. Sotus in 4. d. 35. q. vnica. art. 2.

Supereff, vt dicamus de illo euentu, quo is quicum contrahis, non est particeps doli; sed deceptus es à tertio, vel propria opinione. Quidam enim putant tunc adhuc contractum esse irritum: ita Conradus & Medina supra. Ratio illorum est, quia deest consensus liber. nam quod consentis, est ex errore inuincibili, qui facit inuoluntarium. Sed contrarium est verius, Vnde

33
Si pars non
sit parti-
ceps doli.

Dico Quartò, Talem contractum absolutè validum esse. Ita Glossa in c. Cum dilecti, de empt. & vendit. Bartolus in d. L. Et eleganter. 7. de dolo, in principio. Couarr. reg. Possessor. p. 2. §. 6. n. 6. & alij. Ratio est, quia non est error circa substantiam rei, sed solum circa extrinsecam; vt circa causas, quæ alliciunt vel auocant à contractu, vt Bartolus ait; & alias nulla interuenit iniuria partis. Accedit, quod nullum Ius talem contractum irritum reddat. Vnde sequitur, eum, qui tali contractu aliquid consecutus est, non teneri ad restitutionem, nisi contractus in irritum reuocetur; quia nullam iniuriam intulit.

Est vali-
dus.

Petes, An hic contractus, detecto errore, possit in irritum reuocari arbitrio eius qui deceptus est?

Resp. Si sit contractus gratuitus, vt promissio vel donatio liberalis, potest pro arbitrio reuocari, si dolus vel error circa motiuum ei causam dederit; quia in hispectanda est etiam intentio iacta & habitualis: nam ex sola intentione legem accipiunt, cum omnino sint gratuita. deinde ad vitandas multas lites & perplexitates ita passim vlti est receptum. secus tamen in voto, vt infra c. 40. d. 2. dicemus. Si verò sit onerosus, maior est difficultas; quia hic contractus pendet etiam ex consensu alterius, qui talem conditionem nollet admittere. Deinde, quia vel tua opinione deceptus es, & sic tibi ipse imputare debes, quod rem melius nõ examinaueris: vel dolo tertij, & sic in illum actionem habes, vt expressè habetur d. L. Et eleganter. 7. de dolo & L. Si proxeneta. 2. de proxenetis.

Potest in
irritum re-
uocari.

Verius tamen puto, quandocumque error inuincibilis dedit causam contractui, & res adhuc est integra, eum, qui deceptus est, ubi sciuerit veritatem, in conscientia non teneri implere contractum; nisi fortè per sententiam Iudicis cogatur. Patet hoc, Primò, in contractu sponsalium, quem non tenetur deceptus implere, simulatque cognouerit aliquid subesse, quod si ab initio sciuisset, noluisset contrahere. Secundò, Quia si tale quid post contractum eueniret, non teneretur illum implere, eò quod status rerum sit notabiliter mutatus; ergo etiam non tenebitur, si id quod ab initio latebat, postea se aperiat. nam paria sunt, superuenire de nouo, & proferri in lucem, seu incipere cognosci. Tertio, Quia alter non potest conqueri de iniuria, cum tacita mens contrahentium sit, non obligare se ad implendum contractum, si se deceptos deprehendant: idque confirmat consuetudo passim recepta. eadem conditio tacite ex vlti omnium gentium intelligitur in promissione standi contractu eiusque non reuocandi. Si tamen inde alteri damnum obueneret, deberet

Non tenetur imple-
re, si res sit
integra.

Si damnum
parti obueneret.

deberet alter compensare. Quando autem res non est integra, vt si contractus sit vtriusque vel altera ex parte completus; tunc est distinguendum; vel enim alter erat conscius vitij seu defectus, vel non erat. Si non erat conscius, iura non concedunt rescissionem, sed solum actionem quanti minoris, id est, vt tantò minus soluas, quanti minoris detecto vitio rem esses empturus, vt habetur L. 13. de actionibus empti, in principio; vt si *ovis morbidus emisti, vel ligna cariosa*, vt ibidem dicitur. quòd non solum in contractu emptionis & venditionis; sed etiam in aliis permutationibus locum habet, vt constat L. 18. in fine, de ædilitio edicto. Seposito tamen iure positiuo, puto posse rescindi, si deceptio est causa iustitiam peccant. vide Medinam, C. de restitutione qu. 34. Puto tamen, seposito illo iure positiuo, illum ex iustitia ad hoc non teneri, nisi rogatum, vt infra cap. 21. dubitatione 11. dicitur.

Si conscius vitij.

Si autem is qui tecum contrahit, conscius est vitij, contractus est irritus in tuum fauorem, ita vt pro arbitrio tuo, detecto vitio possis illum irritare, vel confirmare. colligitur ex dicta L. 13. Ratio est; quia tunc censetur particeps doli. nam tenebatur quasi ex officio, saltem iure positiuo, aperire tibi omnia occulta rei vitia. Hoc enim statuitur L. 1. de ædilitio edicto; & colligitur etiam d. L. 13. de actionibus empti. itaque si non fecit, contra iustitiam peccant. vide Medinam, C. de restitutione qu. 34. Puto tamen, seposito illo iure positiuo, illum ex iustitia ad hoc non teneri, nisi rogatum, vt infra cap. 21. dubitatione 11. dicitur.

34 Libertas sufficiens ad contractum.

Ad rationem Conradi & Medinæ, Respondeo; Illum consensum habere libertatem sufficientem ad essentiam contractus, vt patet in matrimonio, quod validum est, etiam si decipiaris circa causas contractus. Ratio est, quia consentis hic & nunc in rem, quam nollis, error enim est circa aliquid extrinsecum. dicitur inuoluntarius solum secundum quid, ratione taciti dissensus, qui esset actu, si error abesset, quia tamen nec actu est, nec virtute, sed solum habitu, non reddit irritum contractum. imò neque si actu esset, irritaret; quia solum est simplex duplicitia, nollem si scirem. Hic tamen error, & hoc inuoluntarium sufficit ad reuocandum contractum, vel non implendum, vt dictum est.

DUBITATIO VI.

Vtrum contractus, cui metus causam dederit, sit validus.

35 Metus grauis seu cadens in constantem virum.

Notandum est, Metum alium esse grauem, alium leuem. Grauis, alius est grauis absolute, alius respectiue. Metus absolute grauis est, qui cadit in constantem virum. Dicitur autem metus cadere in constantem virum, qui est alicuius mali, quod viro constanti est formidabile, eumque merito commouere queat. talis est, Primò, Metus mortis. Secundò, Mutilationis. Tertio, Atrocis cruciatus. Quarto, Longi carceris. Quintò, Diuturni exilij. Sextò, Seruitutis. Septimò, Stupri in viro vel femina. Octauò, Amissionis honorifici status. hæc omnia habentur. Quod metus

Quorum maioris sit.

causa, & C. eodem. & in 1. Decretal. eod. titulo. Nonò, Amissionis omnium bonorum, vel certè notabilis partis; nam sine his non potest commode & honoratè viuere. Decimò, Infamia iuris, vel etiam facti, quæ difficulter possit abstergi; fama enim præfertur opibus, iuxta illud Prou. 22. *Melius est nomen bonum, quam diuitia multe.* Undecimò, Excommunicationis iniuste facti si iusta sit. hæc enim facile potest caueri, sublata contumaciâ. Duodecimò, Etiam metus grauis dicitur, si hæc mala liberis nostris timeamus, quia pro affectu parentes magis in liberis reuertuntur. vt habetur L. Isti quidem. 8. in fine. Quod metus causa. Idem dicendum, si parenti vel vxori impendat: quia hi etiam præ liberis diligendi. Imò idem videtur, si fratri, sorori, vel alteri, arctissimo amicitie vinculo nobis copulato: quia horum mala, nostra reputamus. Decimotertio, Ad metum quoque grauem pertinet metus reuerentialis, quo filius timet offensionem parentum, pupillus tatorum, subditus Principis, vxor viri, Monachus Abbatis, Clericus Episcopi; nimirum si hæc offensio putetur fore magna & diuturna, cum asperitate vultus vel verborum, vel alia mala tractatione. Item si parens vel alius, cui hæc reuerentia debetur, aliquid importunè & assidue petat. Vnde nõ quiuis metus reuerentialis censetur grauis, sed ingens; vel si coniuncta sint minæ, vel timor malæ tractationis, vel preces importunæ, id est, vehementes & sapius repetitæ: hæc enim, dum iunguntur illi reuerentiæ, quæ Superioribus deferri solet, æquivalent metui graui. Vide de his Couarruuiam epitome 4. Decretal. p. 2. cap. 3. §. 4. & Henriquez lib. 1. de matrimonio cap. 9. & nouissimè Sanches lib. 4. de matrimonio disput. 5. 6. 7.

Metus reuerentialis.

Respectiue grauis dicitur, qui est alicuius mali, quod est viro constanti non sit formidabile, tamen femina, vel seni, vel puero, vel homini meticuloso formidandum merito videtur: quod iudicio prudentum relinquitur, nam secundum rectam rationem hi non minus concutiuntur minoribus malis, quam viri robusti & constantes maioribus.

Respectiue grauis.

Respectiue etiam grauis dici potest, quando malum quod timetur maius est, quam damnum quod per contractum incurritur, vt si mineris auferre equum, nisi vendam tibi vestem. hic tamen absolute leuis est. His positis,

Dico Primò, Contractus metu graui celebratus neque iure naturæ, neque etiam iure positiuo est omnino irritus, sed est aliquò modo validus. Prima pars, quod nõ sit irritus iure naturæ, est communis ferè Doctorum sententia, Soti in 4. d. 29. q. 1. a. 3. Richardi, eadem dist. circa 1. princ. q. 2. Palud. d. 15. q. 2. a. 5. & aliorum, qui tenent, tales contractus non esse irritos, sed irritandos. Probat; Si est omnino irritus iure naturæ, id prouenit vel defectu consentus, vel quia interuenit iniuria. Non defectu consentus, quia qui metu coactus consentit, absolute consentit voluntariè: omnibus enim consideratis, vult. Nec obstat, quòd illi volitioni iungatur nolitio: quia est solum nolitas, vt ita dicam; qua nollet, si timor mali abesset, quæ proinde est omnino inefficax, cum conditio non extet. Confirmatur, quia quando quis iuste cogitur, valet contractus; & tamen est simile inuoluntarium, & simile nolle.

36 Non est omnino irritus iure natura.

Non

Non etiam ratione iniuriæ: tum quia iniuria non est immediata causa contractus, sed consensus contrahentis; tum quia et si iniuria possit esse sufficiens causa ad reuocandum consensum, & contractum irritandum; non tamen est sufficiens, vt ipsum reddat omnino irritum, vt patet in contractu, cui dolus causam dedit, qui, et si iniuria interueniat, non tamen est iure naturæ irritus, sed irritandus, vt dictum est dubit. 5. num. 29. & 31. Item cum quis decipitur citra vel ultra dimidium iusti pretij.

Nec iure
positiuo.

Altera pars, quod non sit omnino irritus iure positivo, est etiam ferè communis sententia Doctorum, vt docet Nauarrus in cap. Accepta. opposit. 5. num. 7.

Probatur Primò, Institut. de exceptionibus, in princ. Si metu coactus, aut dolo inductus, aut errore lapsus, stimulantur Titio promissisti quod non debueras promittere, palam est, iure ciuili te obligatum esse, & astis, qua intenditur dare te oportere, efficax est. Vbi Glossa: Obligatum esse, scilicet in speculo Iuris rigore: & efficax est, scilicet in sui substantia. Secundò, Probatur L. Si mulier. 21. §. fin. 7. Quod metus causa. Si metu coactus adiuu hereditatem, puta me heredem effici; quia quamuis, si liberum essem, noluissem, tamen coactus volui, sed per Praetorem restituendus sum vt abstineret mihi potestas irribuatur. Tertio, Ex L. vlt. C. de his, quæ vi. Venditiones, donationes, transactiones, quæ per potentiam extorta sunt, præcipimus infirmari: ergo erant aliquo modo valida. Idem probari potest ex L. 3. §. 7. C. de his, quæ vi. & ex cap. 2. & 4. de his, quæ vi.

37
Excipitur
aliquot
casus.

Excipit tamen Glossa in cap. 2. de his, quæ vi, sex casus, in quibus metu facta sunt omnino irrita. Primus, Contractus matrimonij, etiam si iuramentum accedat. vt communiter Doctores in c. Cum locum, & c. Veniens. 2. de sponsalib. non tamen probo, quod Glossa addit, matrimonium ex metu esse irritum, qualescumque metus ille sit, ex culpa, an sine causa. Verius enim est, non esse irritum, si metu iure incutiatur. Secundus, Si dos promissa vel soluta sit per metum; quia est accessoria ad matrimonium, 7. Quod metus causa. d. L. Si mulier. §. Si dos. Tertius, In rebus Ecclesiæ non tenet promissio vel traditio ex metu 15. q. 6. c. 1. & c. Peruenit. de iureiurando. quia iure requiritur certa solemnitas in rerum Ecclesiæ alienatione, de qua cap. Sine exceptione. 12. q. 2. & nos infra cap. 24. dubit. 10. Quartus, Si votum ex metu emissum, cap. 1. de his, quæ vi. Quintus, Iurisdictio per metum extorta non valet, l. 2. 7. de Iudiciis. Sed contrarium est verius, talem iurisditionem validam esse, & ea quæ ex ipsa sunt secuta. Colligitur ex Glossa in c. Abbas. 2. de his, quæ vi. vbi dicit: Quia generaliter ea, quæ metu gesta sunt, valent, nisi Ius speciatim irritet. Nec obstat d. L. 2. de Iudiciis, quia loquitur in casu speciali; quando iurisdictio conceditur vel prorogatur à partibus litigantibus, Iudici alicui, cui alias non sunt subiecta, qui metu hoc ab illis extorquet: talis iurisditionis collatio & prorogatio est irrita; & gesta ex illa non valent. Sextus, Auctoritas tutoris per metum extorta, 7. de auctorit. tutor. L. 1. §. vlt.

Iurisdictio
metu ex-
torta.

His addunt aliqui alios casus. Septimus ergo sit, Si sponsalia metu sint extorta. Sed verius videtur, ea non esse omnino nulla, sed more aliorum contractuum irritanda. caput enim litteris, de

desponsat. impuberum, quo illi nituntur, solum probat, ea posse irritari.

Dices, Ergo ex illis oritur impedimentum publicæ honestatis.

Respondeo, Id posse concedi; nihil enim incommodi potest etiam negari, quia quod ab initio est ita debile, vt pro arbitrio partis possit in irritum reuocari, censetur iure quasi irritum. Octauus, Promissio & donatio metu facta; quia hi actus debent omnino esse liberi, nam liberali donationi repugnat coactio.

Sponsalia
metu ex-
torta.

Sed verius est, hos actus non esse omnino irritos: non enim ad illorum substantiam requiritur maior libertas, quàm ad contractus onerosos. Neque donationi liberali propriè repugnat coactio, sed donatio onerosa. Confirmatur L. vltima. C. de his, quæ vi; vbi donationes cum contractibus onerosis dicuntur infirmandæ: non sunt ergo per se omnino irritæ. Nonus, Renunciatio beneficii metu facta. Sed probabilis est, illam non esse omnino irritam, sed irritandam, vt docet Nauarrus in cap. Accepta. opposit. 5. a. 7. Vnde ipse infert Primò, Renuntiantem non teneri ad Horas, sed eum cui beneficium ex renuntiatione collatum est. Secundò, Renuntiantem non posse ad titulum illius beneficii ordinari; quia non est amplius ipsius. Contrarium tamen in vtroque dicendum esset, si renunciatio illa esset omnino irrita, quæ sententia etiam est valdè probabilis, vt ex eodem Nauarro patet.

Promissio
metu ex-
torta.

Renun-
tiatio benefi-
cij.

Dico Secundò, Et si hi contractus non sint omnino irriti, possunt tamen in foro conscientie rescindi, & in irritum reuocari pro arbitrio eius, qui metum passus est, si metus iniuste incussus fuit ad contractum extorquendum. Est communis sententia Doctorum. Hinc passim in iure dicitur: Quæ vi & metu sunt, debere in irritum reuocari, debere robore firmitatis carere, cap. 2. & 4. de his, quæ vi. Ratio est; quia qui metum iniuste incussit, iniuriam alteri intulit; vnde tenetur illum in priorem statum restituere: & alter ius habet exigendi hanc restitutionem.

38
Possunt re-
scindi.

Dices, Hæc ratio bene probat, si metus tibi incussus sit à parte, cum qua contrahis; non autem si à tertio, ita vt pars non sit iniuriæ particeps: tunc enim non videris posse rescindere contractum, sed solum habere actionem in tertium.

39
Si à tertio
incussus.

Resp. Etiam tunc potes rescindere, & rem tuam recuperare, vt patet L. Item si cum exceptione. 14. §. In hac actione 3. 7. Quod metus causa. vbi dicitur: In hac actione non queritur vtrum is qui conuenitur, an alius metum fecit. sufficit enim hoc docere, metum sibi illatum, vel vim. Idem colligitur ex cap. 1. 3. & 4. de his, quæ vi. nam agitur de specie facti, in qua metus à tertio illatus est. Vtrum autem id ex iure naturæ proueniat, an ex positiuo, non satis constat. Plerique Doctores videntur sentire, ex iure naturæ ratione enim iniuriæ, rem manere obligatam priori domino; & consequenter, cum illo onere transire ad quosvis. consensum enim per iniuriam extortum non transferre rem solidè & irrevocabiliter: sed eo modo, vt maneat ius in rem, & non tantum in personam, quæ iniuriam intulit. par enim non esse, vt quis per iniuriam alterius, ius omne in rem suam amittat. Confirmatur, quia ratione iniuriæ eadem res in pristinum statum esse restituenda: ergo est obnoxia restitutioni, vbi cumque fuerit. Hæc sententia est

Vtrum iure
naturæ
possit irri-
tari.

est valde probabilis; & etiam in eo, quod metu leui extortum est, locum habebit, vt statim dicemus: & quando dolus tertij dedit causam contractui; quia vtrouque interuenit iniuria, nisi Ius ob bonum commune aliter disponat, sicut fecit, quando neuter contrahentium est conscius vitij occulti; vt superiore dubit. dictum est. Crediderim tamen, eum, qui bona fide rem talem emit, ignarus iniuria: quæ intercessit, non teneri ad restitutionem, nisi quando is qui iniuriam passus est, in rem agere cœperit: quia consecutus est dominium rei, & ipse nullam iniuriam intulit.

Signatus sit iniuria tertij.

40 Si ob illum sine incussus metus.

Dixi, Si incussus fuit ad contractum eliciendum, quia si ob alium finem incussus fuit, & ad illud malum euadendum contractus initus, non potest rescindi: vt si captus a latrone, promittat tertio qui iniuria non est particeps, 100. vt te liberet. tunc enim metus non est propriè causa contractus, sed solum occasio; nec potest dici metu extortus, sed cum iam metus ob aliam causam est iniectus, adhibetur contractus tamquam medium ad illum pellendum. itaque qui contractum tecum inuit. non infert metum, sed aliunde illatum aufert: vnde non meretur vt contractus ei rescindatur.

41 Si in iuste.

Dixi iniuste; quia si iuste incussus fuerit, etiam ad eliciendum contractum, non potest irritari. Iuste incutitur, quando malum, quod minamur, iure inferre possumus. Sic qui contraxit sponsalia metu excommunicationis, potest compelli contrahere matrimonium. cap. Ex litteris. 2. de sponsalibus. qui violauit virginem, compellitur eam dotare vel ducere: qui promittit aliquid, ne accusaretur de crimine, de quo iure poterat, tenetur. Ratio est, quia hi contractus non possunt irritari, nisi ratione iniuriæ, quæ abest, quando metus iuste incuti poterat. Siluester v. Metus. q. 6. Angelus ibidem n. 10. & alij.

42 Si non erat animus inferendi mali, sed retinendi tantum.

Petes, Quid si ei, qui minabatur accusationem, non erat animus accusandi, sed solum terrendi; poteritne id, quod sic extorsit, retinere? Videtur non posse, quia dolus dedit causam contractui. nolisset enim alter dare, nisi fuisset deceptus. Deinde quia dedit, vt deponas animum quem non habes; itaque titulus non subsistit. Vnde Molina disput. 5. 14. docet, eum, qui poterat in iudicio repetere amissa ludo prohibito, posse quidem serio comminari repetitionem; & ne vtatur hoc iure, pacisci cum illo, vt partem lucri restituat; tamen si fidei minatus fuerit, non posse retinere quod extorsit. Hæc sententia est probabilis.

Verius, potest retinere.

Contrariam tamen credo veriozem, quam tenet Sanches lib. 4. de matrimonio, disput. 9. Ratio est; quia etsi non habeat animum, habet tamen ius accusandi, eoque iure vti potest; quod ius est pretio æstimabile, siue habeat animum eo vtendi, siue non. Itaque si aliquid des vt eo iure non vtatur, poterit id retinere. Nec obstat, quod dolus dederit causam contractui, ac proinde ille contractus videatur irritus, iuxta ea quæ dub. 5. diximus: quia non est dolus malus seu iniustus, de quo illa sunt intelligenda; sed iustus. nam iuste poterat minari accusationem, siue haberet animum, siue non. Neq; tu præcisè dedisti vt deponat animum, sed vt reipia non accuset, & iure accusandi cedat: quorum vtrumque ille præstat: potest ergo pro eo aliquid accipere. Idem dicendum, cum quis minatur tibi repetitionem eorum quæ perdidit. siue enim ex animo minetur, siue fidei, potest retinere

quod tu hac de causa dederis, quia das vt cedat iure repetendi, & vt reipia non repetat.

Dices, Multi Doctores docent, supradictos contractus esse inualidos, defectu contentus & voluntarij: atqui dum metus iuste incutitur, sæpè non minus inuoluntariè consentit, quam dum iniuste: ergo.

43 Qui iniuste cogitur, consentit voluntariè.

Resp. Si physicè res consideretur, non minus inuoluntariè consentit, qui iniuste cogitur, quam qui iniuste. vterque enim consentit repugnante voluntate, tum per simplicem affectum nolitionis, tum per dolorem animi. moraliter tamen loquendo, is qui iniuste cogitur, non censetur inuoluntariè consentire: quia voluntariè causam metus & coactionis dedit: vnde timor ille mali non censetur extrinsecus inferri, sed ab illo metu nasci, ac proinde consensus inde secutus non censetur inuoluntariè; cum sit omnino voluntariè in sua causa. Qui verò iniuste cogitur, censetur inuoluntariè consentire; quia causa metus non est illi voluntaria, nec ab ipso ortum habuit; sed solum à causa extrinseca. Vnde consensus inde secutus, quatenus à causa extrinseca oritur, censetur inuoluntariè. Hoc modo intellige; quando Doctores dicunt ad contractus requiri consensum liberum, & coactionem repugnare libertati contractuum: loquuntur enim de contractibus firmis, qui non possunt pro arbitrio partis irritari, & de coactione à causa extrinseca, non habente ortum ab intrinseco. Liberum vocant, non coactum à causa extrinseca, seu per metum iniustum, & dolo non indutum. si enim cogaris ex causa iusta, id non officit libertati contractuum. Simili modo intellige cap. Cum locum 14. de sponsal. vbi dicitur: Ibi locum non habet consensus, vbi metus & coactio intercedit. loquitur enim de consensu, qualis solet requiri in contractibus, vt firmi sint, & de coactione iniusta. Et illud in regulis iuris: Nihil consensui tam contrarium, quam vis & metus.

Libertatem.

Coactum.

Consensus.

Ex his patet Primò, Omnes emptiones, venditiones, transactiones, concessiones, promissiones, donationes, contractus, & distractus, seu contractuum rescissiones, & generaliter omnes consensus, per metum grauem iniuste extortos, posse in irritum reuocari, & quidquid ex illis est secutum.

44 Confessio.

Secundò, Eum, qui ex huiusmodi contractu vel consensu aliquid est consecutus; teneri ad restitutionem; siue ipse, siue alius metum intulerit. Ratio est, quia qui metum intulit, ratione iniuriæ tenetur omnia in pristinum statum restituere; ac proinde reddere quod consecutus est. qui autem rem habet, & non fuit particeps iniuriæ, tenetur saltem ratione Iuris positiuu, quo non solum datur actio in personam, quæ iniuriam intulit, sed etiam in rem, apud quemcumque existat; vt expressè habetur L. 9. §. Sed quod. & §. Volenti. 7. Quod metus causa. Imò valde probabile est, teneri etiam Iure naturali, vt supra nu. 39. ostensum est; quamuis fortè non ante rescissionem contractus, si bona fide processit.

Tertiò, Si non pateret alia via illius recuperanda, priorem dominum posse eam occultè surripere; vel si id non daretur, vt occulta compensatione, sicut in alijs debitis. quo modo etiam dum res aliqua mihi promissa est, si illam aliter consequi nequeo, possum iuxta probabilem sententiam, mihi occultè consulere.

Occulta compensatio.

Quartò,

148. 149. 150.

Quartò, Non posse in irritum reuocari id, quod ex metu iuste illato actum est; quia nulla iniuria interuenit, ratione cuius hæc potestas rescissionis competat.

⁴⁵ *Si nimis grauis obligatio exigatur.*
Aduerte tamen, si nimis grauis sit obligatio, vel res quam metum inferens exigit, & non habeat proportionem cum Iure quo ipse cedit, malum intentatum remittens, vel cum opera quam præstat, malum aliunde impendens auertens; posse consensum reuocari, quo ad illum excessum, vt contractus ad æqualitatem reducat. vt si, ne accusum te furti, vel alterius criminis, exigam maiorem partem bonorum; si dum hostem fugis, vt concedam latebras, petam a te aliquem contractum valde damnosum. In his enim aliqua proportio & æqualitas seruanda est: prout prudentia determinabit; quæ si excedatur, committitur iniustitia: ac proinde tenetur alter ad restitutionem; quam si non fecerit, potest laesus vt occulta compensatione, alia via recuperandi non suppetente.

Si falsò putasti malum impetrare.
Quintò, Nihil referre in foro conscientia, vt vtrum alter reuera malum inferre cogitauerit, an non; si tu seridò apprehendisti periculum tibi impendere; & idèò consensisti animo repugnante; id est, nullo modo consenturus, nisi tale malum apprehenderes. Ratio est; quia malum non causat metum, nisi quatenus apprehensum. vnde siue reuera impendat, siue non impendat; si eodem modo concipiatur, eundem metum concitabit, eademque vires habebit ad consensum extorquendum. In foro tamen externo non admittitur hæc exceptio metus, nec datur actio ad rescindendum, nisi iusta ratione conceptus fuerit; quia aliàs non præsumitur fuisse causa consensus; imò non putatur fuisse verus metus, sed simulatus.

Quæ hæcenus dicta sunt, intelligenda de metu graui, qui vocatur metus cadens in constantem virum. Item de metu reuerentiali, cui coniunctæ sunt minæ tacitæ vel expressæ, aut timor diurnæ aut grauis offensionis; hic enim merito grauis à Doctoribus censetur, vt supra diximus.

⁴⁶ *De metu leui.*
Nunc difficultas superest de metu leui, quo vir constans permoueri non solet; quia L. Metum, 6. π . Quod metus causa, dicitur, *metum vni hominis non esse spectandum, sed eum qui in constantissimum cadit.* & π . de reg. Iuris, *Vni timoris nulla est excusatio.* Vnde etiam in foro externo non datur rescissio actus, qui per metum leuem extortus est.

Acta per metum leuem iniuriosum possunt rescindi.
Respondeo & Dico Tertid, Etsi ea quæ per metum leuem acta sunt, sint aliquo modo valida, nec in foro externo admittatur exceptio huius metus, nec detur actio ad rescindendum contractum; tamen in foro conscientia possunt in irritum reuocari, & quæ tradita sunt repeti, & qui ea obtinet, tenetur restituere; si metus ille per iniuriam ad illa extorquenda sit incussus. Ita Siluester v. Restitutio 2. dicto 7. Nauarr. cap. 17. nu. 15. vbi dicit, *in foro conscientia idem esse, siue iusto metu consentias, siue minore; dummodo coram Deo ille fuerit causa principalis consensus. Causam principalem vocat, quæ sola, vel præcipuè impellit & mouet animum ad consensum.* & cap. 22. num. 51. §. Septimum, *Ad reddendum actum inefficacem coram Deo, sufficit quilibet timor, etiam minor iusto, modo sit causa sine qua non, saltem principalis, eius.* vbi etiam matrimonium & votum ex metu leui, videtur

velle esse inualidum. de quo infra cap. 40. dub. 1. Adrianus tract. de restitu. dubit. 5. in fine. vbi loquitur de omnibus transactionibus. Sotus in 4. d. 29. q. 1. art. 3. vbi docet, omnes contractus, præter votum & matrimonium, quocumque metu notabili factos, rescindi. Idem tenet Couarruias reg. Peccatum, 2. p. §. 3. n. 7. & passim recentiores. Probatum Primò, Quia sæpè metus leuis, id est, minoris mali, non minùs perturbat hominem, & impellit nolentè ad consensum, quam metus mali grandis, cadens in virum constantem: ergo si hic tribuit potestatem rescindendi contractum, etiam ille. Secundò, Quia quod hoc metu obtinetur, per iniuriam obtinetur; atqui id, quod per iniuriam comparatū est, obnoxium est restitutioni: vt enim fiat æqualitas, debet restitui ei, à quo ablatum est. Tertid, Qui metu cogitur, priuatur per iniuriam sua libertate: ergo debet in pristinum statum restitui, vt liberè probet vel improbet contractum, & ipse ius habet hunc statum sibi assumendi; & quæ gesta sunt confirmandi vel irritandi.

⁴⁷ *Matrimonium ex metu leui.*
Hic tamen Primò excipe contractum matrimonij; qui per metum leuem, iuxta veriorè sententiam, non est irritus; vnde nec irritari potest, cum semel validè initus, sit insolubilis.

Alteram tamen sententiam, coram Deo tale matrimonium irritum esse, est probabilis, eamque tenet Nauarrus supra, & aliqui recentiores, quam esse satis probabilem affirmat Thomas Sanchez lib. 4. de matrimonio, disput. 17. num. 4. Imò coguntur eam tenere, si sibi constare velint, omnes qui sentiunt metum grauem Iure naturæ matrimonium irritum reddere; vt Couarruias in 4. p. 2. c. 3. §. 5. num. 6. D. Bonauent. in 4. d. 29. q. 1. Scotus ibid. q. vnica. Gabriel in Supplem. eadem dist. q. 2. a. 2. D. Antonin. 3. p. tit. 1. c. 7. in princip. & alij multi, quorum sententia est valde probabilis. Si enim metus grauis Iure naturæ matrimonium irritum reddit, id prouenit ex eo, quòd adimat libertatem illi contractui necessariam: atqui sæpè metus leuis non minùs adimit: ergo similiter irritabit. Sed quia contrarium fundamentum est probabilius & verius, nempe solo Iure positio id fieri; verius etiam est, matrimonium metu leui non reddi inualidum.

Secundò, Excipe votum. Etsi enim probabile sit, votum metu iniurioso factum, Iure naturæ esse inualidum; tamen contrarium est verius, vt infra c. 40. dub. 3. dicemus.

⁴⁸ *Conscientia tria. Ex metu reuerentiali acta.*
Ex dictis sequitur Primò, Ea, quæ solo metu reuerentiali acta sunt, posse rescindi; & eum, qui inde commodum percepit, teneri ad restitutionem. Ita Siluester v. Restitutio 2. dicto 7. & v. Metus q. 12. Nauarr. supra, & c. 17. n. 152. Petrus Nauarr. l. 3. de restit. c. 1. nu. 332. & alij, quia hic metus, etsi non sit grauis, tamen est iniuriosus & causa actus. vt si filius non auctens vilo modo contradicere patri, aliquid promittat, donec, vel alicui Iuri renuntiet, animo repugnante; quamuis aliud malum non timeat. parens enim, qui sua auctoritate filij libertatem veluti oppressam tenet, obligatur ex iustitia, in huiusmodi actibus eam laxare, vt pro suo arbitrio eligat quod placuerit: vnde si non fecerit, iniuriam infert, & tenetur ad restitutionem eius, quod per talem consensum confectus est.

Secundò, Si vxor consentiat in aliquem contractum mariti, vel promittat aliquid, vel fideiubeat, quia

quia non audet contradicere marito, timens iurgia & austerum conuictum; posse illam reuocare consensum, & eos qui inde aliquid acceperunt, ad restitutionem teneri. Patet ex iisdem Auctoribus. Ratio est, quia iniuriam patitur, dum eius libertas sic impeditur, & cogitur.

Preces importuna.

Tertio, Ea quæ per preces importunas ab aliquo obtenta sunt, voluntate illius repugnante, & solum ad repellendam molestiam illam concedente, restituenda esse. Siluester supra, dicto nono. Nauarr. cap. 16. num. 7. Thomas Sanchez libro 4. de Matrimonio disput. 10. vbi citat plurimos Auctores pro hac sententia. Ratio est, quia iniuriam facit, qui tali modo aliquem affligit. Preces enim importune dicuntur, quibus aliquis vehementer & crebro urget, cum ingenti molestia eius qui rogatur. Si ergo hic, vt illam molestiam depellat, & ille finem vexandi faciat, consentiat; consensus iste per iniuriam videtur elicitus, ac proinde reuocari potest.

Duplex limitatio.

Hoc tamen dupliciter sentio limitandum. Primo, Vt is, qui huiusmodi precibus urgetur, non possit illam importunitatem alia ratione, minore incommodo repellere. si enim possit facile aliter repellere, non videretur concessisse inuitus, nec per iniuriam quasi coactus. vt cum officia vel beneficia aliquando à Principibus vel Prælatibus improba sollicitatione obtinentur. non enim omnino inuiti concedunt, (quia si vellent, facile petentes coërterent) sed ex parte tantum. nec volunt videri coacti. Secundo, Vt is, à quo sic extortum est, maneat inuitus, & putetur cupere vt fiat restitutio. multi enim etsi inuiti concedant, vbi tamen semel concessere, vel non cupiunt fieri restitutionem, vel facultimè condonant. Ad rationem ex iure allatam

49

Leges solam denegant actionem.

Resp. Illis legibus non approbati contractus metu leui inuitos, nec vllum robur illis dari; sed solum actionem in foro externo denegari ad eos rescindendos, idque merito. Primo, ne licet in immentum exerceant; facile enim talis metus incidere & probari potest. ob quam causam non conceditur actio ex dolo, nisi dederit causam contractui, vel nisi deceptus sit vltra dimidium iusti pretij. Secundo, quia quando metus leuis est, nõ præsumitur causa actus, sed liber consensus. Si quis tamen enormiter læsus esset, posset officium Iudicis implorare, etiam si metus grauis non fuerit.

D V B I T A T I O VII.

Vtrum contractus per se inualidi confirmantur iuramento.

Hæc quæstio est valde perplexa apud Iureconsultos; de qua tractat fuse Couarruias in cap. Quamuis pactum, p. 2.

50 Quid sit iuramentum esse validum.

Notandum est, non esse idem, iuramentum esse validum, & iuramentum confirmare contractum: sed habent se vt magis & minus commune. Iuramentum enim validum dicitur, quandocumque est seruandum ob honorem diuini Numinis, etiam si ei, in cuius fauorem fit, nullum ius per illud acquiritur. Confirmat contractum, quando non solum seruandum est, sed etiam alteri, in cuius fauorem fit, ius tribuit, & contractum in sua specie validum efficit. Hinc fit, vt etiam si iura-

Quando confirmatio contractum.

mentum relaxetur, maneat tamen obligatio iustitiæ ex contractu, quæ transit ad heredes; sicut & ius alterius ad heredes transmittitur. Panorm. c. Cum contingat, num. 8. de Iureiurando.

Nunc duo nobis potissimum sunt explicanda; prius est, quando iuramentum appositum contractui censetur validum, quando non; alterum est, quando confirmet contractum, quando non.

Quod ad prius attinet, vt sciamus quando iuramentum est validum, quando non; Notandæ sunt duæ regulæ.

Quando sit validum. 1. Regula.

Prima est, Quando id, quod iuramento alicui promittitur; sine vlllo promittentis peccato seruari potest, iuramentum ordinariè est validum & seruandum. intellige, si ille, in cuius fauorem factum est, illud seruari velit, & aliàs legitimè non relaxetur.

2. Regula.

Secunda est, Quando id quod promittitur, sine peccato promittentis seruari nequit, iuramentum est inualidum & irritum. vtraque apertè colligitur cap. Cum contingat, de Iureiurand. vbi dicitur, seruari debere huiusmodi iuramenta, (quæ fiunt super contractu Iure ciuili non obligante) sine vi & dolo sponte præstata; cum in alterius præiudicium non redundent, nec obseruata vergant in dispendium salutis æternæ. Idem habetur cap. 2. de pactis, in 6. Vnde à contrario sensu colligitur, non esse seruanda, si obseruatio vergat in dispendium salutis. vergit autem, si est peccatum mortiferum, aut veniale. Idem colligitur ex illa regula Iuris, Non est obligatorium iuramentum, contra bonos mores præstatum. Quod intellige de bonis moribus naturalibus; vnde homo dicitur bonus, & quorum contrarium est peccatum; non de ciuilibus, quos tantum expedit esse in Republica, vt bene sit ordinata politice. Ratio prioris regulæ est; quia honor & reuerentia diuinæ maiestatis (quam iuramento in testem adduximus) postulat, vt efficiamus verum esse, quod promisimus; (si modò id licitè fieri potest) ne illam testem falsi faciamus. Posterioris ratio est; quia nemo obligari potest ad peccatum; id enim contradictionem implicat.

Contra bonos mores.

Petes, Quid si vi vel alia iniuria extortum sit?

51

Resp. breuiter (nam plura de hac re dicenda infra cap. 42. dub. 6. & 7.) Si dolo extortum sit, ita vt dolus dederit causam contractui cui iuramentum apponitur, communis sententia DD. est esse inualidum, nec egere relaxatione. Ratio est; quia iuramentum non confirmat incognita, sed solum ea quæ cognoscuntur. cadit enim super actum prout apprehenditur. vnde iurans non tenetur, nisi prout bona fide apprehendit. Confirm. Primo, quia iuramentum non additur, vt non possit occurrere fraudi ignota, sed ne violet contractum spectatum prout bona fide est inuitus. Confirm. Secundo, quia omnis promissio standi contractui, vel non reuocandi (loquor de contractu qui natura sua est solubilis) habet ex vsu recepto & Iure gentium hanc tacitam conditionem, Nisi deprehendero me deceptum, vt supra cap. 5. num. 29. dictum est. semper enim excepta censetur iniuria ignota. quare eandem conditionem retinet iuramentum, cum sequatur naturam actus cui apponitur, vt infra num. 52. ostenditur. Idem dicendum quando error inuincibilis dedit causam contractui; quia hic etiam habet tacitam conditionem, vt supra ostensum. Vnde docent DD. iuramentum non obligari ad ea, quæ si cogitasset, exclusisset,

clusisset, aut nolisset comprehendere. ita Bartol. L. Si quis pro eo. num. 15. 7. de fideiussoribus, & Panormit. cap. Cùm contingat. 28. n. 3. de iureiur. ex Ioanne Andrea, &c.

Quando inrecessit iniuria, potest peti relaxatio.

Si vi seu metu extortum sit, etsi plurimi DD. putent esse inualidum, verius tamen est, validum esse, cùm plenus consensus adfuerit, nec habeat tacitam aliquam conditionem. Etsi enim alter nullum ius ex eo consequatur; tamen honor Dei postulat, vt seruetur quod promissum est, quando sine peccato seruari potest. Confirmatur ex cap. Debitorum. de iureiur. vbi dicitur, eum, qui iuramento promittit soluere vsuras, teneri. vide plura infra cap. 42. dub. 6. & 7. Potest tamen hoc euentu peti relaxatio iuramenti (quam Episcopus, vel alius habens priuilegium dispensandi in iuramentis absque præiudicio tertij, dare potest) & tunc non solui, vt patet d. cap. Debitorum, & cap. Si verò, de iureiur. ad quod insinuandum in d. cap. Cùm contingat, dicitur, iuramenta sine vi & dolo sponte præstita esse seruanda; quia si dolo præstita sint, non obligant: si vi aut metu, potest peti relaxatio: & tunc possunt non seruari. Si autem sine vi vel dolo, non potest; & ita omnino seruanda sunt (vt notanter dicitur d. cap. 2. de pactis) id est, ita vt non possit dari dispensatio. quod intellige, nisi culpa fuerit in promissario; ad hanc enim puniendam potest Superior iuramentum promissoris relaxare: item nisi præstitum ab impubere; tunc enim potest irritari. Potes etiam, quando vis vel dolus interuenit, satisfacere momentanea solutione. quandocumque enim habes ius repetendi, si iurasti soluere, teneris quidem soluere, vt impleas quod iurasti: sed potes mox repetere; quia ius repetendi habes, & contrarium iuramento non promissisti. Potes etiam ab Episcopo petere relaxationem vt non soluas; quia hoc non censetur in præiudicium tertij, dum est animus repetendi.

Memoria sua solutio.

52 Iuramentum irritum de re permissa.

Iuramentum sequitur naturam actus.

Dixi in 1. regula, Ordinarie, quia excipiuntur aliquot casus, quibus iuramentum de re alioquin licita non obligat. Primus est, Quando Ius irritum reddit non solum contractum, sed etiam iuramentum appositum. sicut Concilium Trident. sess. 25. cap. 16. de regular. irritam reddit omnem renuntiationem & dispositionem Nouitij, etiam iuratam; nisi facta sit cum licentia Episcopi, vel eius Vicarij, intra duos menses proximos ante professionem: & statuit, vt etiam tunc non possit effectum sortiri, nisi secuta professione. Secundus est, Quando iuramentum factum est in fauorem tertij, sed nemo acceptauit, vel saltem non validè acceptauit, nec aliàs factum est in modum voti. Ratio est, quia iuramentum sequitur naturam & qualitatem actus, super quem cadit; vt communi consensu Doctores docent. Accessorium enim sequitur naturam principalis. & colligitur apertè L. vlt. C. de non numerata pecunia. ibi Bartol. num. 1. & alij. Hinc fit, vt quando actus aliquis, vel ex iuris dispositione, vel ex recepta consuetudine, vel ex agentis intentione, tacitam aliquam conditionem includit; eandem quoque includat iuramentum actui appositum; nisi agens contrarium intendat. Itaque cùm promissio facta absenti non obliget, nisi ab ipso vel ab alio eius nomine validè acceptetur, & sub hac conditione semper fieri censetur; etiam iuramentum huic promissioni appositum non obligabit ante accep-

tionem; nam eandem conditionem includit. quare reuocari pro arbitrio poterit, ne acceptetur. Ita tradunt multi Doctores, quos refert & sequitur Sancius lib. 1. de Matrimon. disputat. 7. num. 24.

Dices, Deus acceptauit iuramentum: ergo non potest reuocari.

Resp. Negando antecedens. Deus enim iuramentum promissorium, factum in fauorem hominis, non acceptat, nisi quatenus homo illud acceptat. vnde etiam remittente homine, remittit Deus: quia hoc iuramentum hanc tacitam conditionem includit, Si acceptetur, Si non remittatur, &c. Dixi, nec aliàs factum sit in modum voti, quia tunc obligat instar voti, etiam si ab homine promissio non acceptetur: acceptatur enim à Deo; vt si iures te non lusurum alicui, aut ingressurum Religionem, &c. tunc enim promissio censetur dirigi in Deum, & præterea confirmari iuramento: vnde est votum iuramento confirmatum.

53 Quemodo Deus acceptat iuramentum.

Idem dico, etiam si tale iuramentum non accipiatur vt promissorium, seu vt propriè vim habens voti; sed vt assertorium de bono opere faciendo, vel malo vitando. Etsi enim tali ratione non intendat homo alicui quidquam promittere, intendit tamen se in bono proposito firmare, quod propositum Deus acceptat, & cupit impleri. quare cùm non desit vlla conditio tacita necessaria ad obligandum, implendum est, ne Deum facias testem falsi. Secus, si quid adia phorum, vel quod maius bonum impediatur, iuraueris; quia tale propositum Deus non acceptat. Vnde deest conditio necessaria, nimirum, Si Deo gratum est.

Tertiò excipiuntur omnes illi casus à plerisque DD. in quibus actus aliquis prohibetur, seu irritus decernitur principaliter ob fauorem publicum: de quibus infra num. 55.

Ex prædictis regulis sequitur Primò, Inualidum esse iuramentum Clerici, quo renuntiat priuilegio fori, promittens se compariturum coram Iudice seculari. Ratio est, quia sine peccato id exequi non potest; cùm sit illi prohibitum, vt apertè habetur cap. Si diligenti, de foro competent. Secundò, Inualidum esse iuramentum, quo vir iurat vxori, se non accusaturum illam de vilo crimine: quia fieri potest vt teneatur illam accusare. vnde cap. Quemadmodum, de iureiurando dicitur, tale iuramentum esse temerarium; nempe quia iuratur id, in quo potest esse peccatum.

54 Consecratio duo. Priuilegij fori renuntiatio facta à Clerico. Iuramentum de non accusando.

Potes, An iuramentum hoc valeat, saltem quantum ad non committitur crimen, in quo teneatur accusare?

Videri possit valere, quia obligatio videtur diuina. non enim solum intendit se obligare ad celanda ea quæ sunt contra bonum publicum, sed etiam ea quæ ipsam priuatum lædunt. vnde et si respectu illorum non possit se validè obligare, tamen obligatio manebit valida, quatenus se extendit ad ea quæ sileri possunt. Sicut si Titius iurauit seruare secretum in omnibus quæ illi dices; etsi non teneatur seruare in his quæ vergunt in damnum publicum, vel tertij, in aliis tamen tenetur; quia obligatio est diuina, & vtile non debet per inutile vitari.

Resp. Fateor obligationem esse diuina, nisi ipse intenderit se tantum obligare ad omnia coniunctim, ita vt si non teneatur, vel non posset omnia celare,

relare, nollet obligari ad singula seorsim, tamen ex alio capite videtur irritum hoc iuramentum, si intelligatur de crimine committendo; nimirum quia tali promissione inuitatur continx ad peccandum, & remittitur dolus futurus, contra L. Si vnus. 27. §. Illud, & §. Pacta 7. de pactis. Vnde est peccatum, tale quid promittere, & promissionem non rescindere. quare non potest iuramentum accedens esse validum. Secus si agatur de crimine iam commissio, aut de accusatione ciuili ad diuortium. Vide Panormit. in cap. Quemadmodum. 28. de iureiur. n. 14. vbi fusc hanc distinctionem tractat. Tertiò, Quotiescumque Ius prohibet aliquem actum tamquam illicitum, eumque punit, iuramentum de eo faciendo appositum est irritum; vt cum prohibetur exportatio frumenti, vel auri, &c. tum quia hæc censentur illicita saltem ciuilitè: tum quia sunt prohibita immediatè propter bonum publicum, tum quia nullum vinculum priuatum potest hominem obligare contra legem publicam, etiamsi illa lex non obligaret nisi ad pœnam. Ob eandem causam quidam volunt irritum esse iuramentum prodigi, cui interdicta est bonorum administratio, quo ille confirmat aliquem contractum. ita Bartolus in L. Is cui bonis. 6. n. 7. 7. de verb. obligat. vbi pro hac sententia citat Iacobum de Arena, & quemdam magnum Canonistam & in Addit. citatur Angelus, Baldus, Ancharanus, &c. Alij dicunt esse irritum, quia præsumitur carere iudicio, ita Couarru. in cap. Quamuis pactum. p. 2. §. 3. n. 11. quam rationem etiam adfert Bartolus & alij. Verius tamen credo, etsi hoc iuramentum non confirmet contractum, non esse irritum. Ratio est, quia non prohibetur ei administratio ob fauorem publicum, vel tamquam illicita, sed ob priuatum: at quando lex aliquid decernit irritum ob priuatum commodum, non inducit obligationem peccati, etiamsi vtatur verbis in personam directis, quibus ei aliquid mandat vel vetet. vt rectè Couarr. supra. §. 2. n. 14. ergo hac ex parte nihil obstat iuramenti vinculo. Secus tamè si ob commodum publicum. tunc enim obligat sub peccato pro grauitate materia, vt vult Couarr. Deinde etsi ipsi aliquo modo contractus esset prohibitus sub peccato, non tamen ideò teneretur illum semel factum rescindere. hoc enim ei non est præceptum. ergo etiamsi non possit suo iuramento obligari ad alienandum; poterit tamè obligari vt alienationi iam factæ non contraueniat. Idem dicendum, quotiescumq; præceptum legis dirigitur ad personam, ita vt ei aliquam obligationem imponere intendat. iuramentum enim non potest contra legis publicæ obligationem, quamuis ea peccatum non contineat, vinculum iniicere. quia omnis lex iusta ad bonum publicum pertinet. Hoc modo sustineri ex parte potest doctrina Bartoli in d. L. Is cui bonis, num. 7. & in L. Si quis pro eo 56. n. 9. 7. de fideiussoribus.

Ex his patet, iuramentum semper esse seruandum & egere relaxatione, nisi vel iure sit irritum, vel desit tacita conditio, vel sit de re illicita, vel sit contra aliquam legem, aut alia aliqua ratione sit contra commodum publicum.

55 Restat alterum, quod nobis erat explicandum, nimirum, quando iuramentum confirmet contractum, quando non. Bartol. in d. L. Si quis pro eo. 7. de fideiuss. & mandator. assignat decem regulas, quæ ferè ad duas reduci possunt.

Prior est, Quando actus aliquis principaliter prohibetur iure ciuili ob priuatam vtilitatem alterius contrahentium, confirmatur iuramento, nili vis aut dolus interuenierit.

Altera est, Quando actus prohibetur principaliter ob fauorem publicum, non confirmatur iuramento; imò iuramentum est inualidum, ita vt non egeat relaxatione.

Prior regula est recepta ab omnibus, eiusque complura adferam exempla infra num. 56. Ratio est, quia quisque potest renuntiare quod in suum fauorem est introductum; iuramentum autem accedens sequitur actum consideratum secundum suam primordiale naturam, vt supra num. 26. dictum est. quare cum actus secundum naturam suam seposito iure ciuili sit validus, confirmabitur iuramento.

Altera regula etiam à plerisque comprobatur, & ratio eius petitur ex cap. Si diligenti. 12. de foro competenti. & L. Ius publicum. 38. 7. de pactis. quibus locis dicitur, non posse ius publicum pactis priuatorum tolli. Sed discrepantia est inter DD. in assignandis exemplis; satis enim obscurum est, quando aliquid sit prohibitum primariò ob bonum publicum, quando ob priuatum. Vnde multa exempla quæ à Bartolo adferuntur, ab alijs refutantur. vt patet apud Couarr. in cap. Quatuor pactum. p. 2. §. 2. & 3. Adferam tamen aliqua in quibus minus est dubitationis.

Primum sit, iuramentum Clerici, quo renuntians foro suo promittit se compariturum coram Iudice sæculari. cap. Si diligenti. supra. Sed hoc iuramentum potius est inualidum, quia de re illicita, vt qua redundet in ignominiam ordinis Ecclesiastici, vt supra dictum est.

Secundum, iuramentum metu extortum appositum matrimonio metu contracto, vel sponsalibus similiter metu contractis. Talia enim sponsalia & matrimonia esse prohibita ob fauorem publicum, eò quòd odia, lites, pugnae, quibus Respubl. perturbatur, ex huiusmodi sequerentur, ac proinde iuramentum accedens esse inualidum. Sed hæc iuramenta alia ratione possunt censerì inualida. Iuramentum enim appositum tali matrimonio, vel ita intelligitur, vt velis inhaerere illi matrimonio absque nouo consensu; & sic est omnino illicitum, ac proinde inualidum: quia cum matrimoniù illud fuerit nullum propter metum, opus est nouo consensu; iuramentum enim non supplet defectum consensus, qui ex natura rei est necessarius. deinde hoc iuramentum habet ex natura rei tacitã conditionem, nempe si liber adfuit consensus: qui cum non adfuerit, cessat obligatio iuramenti defectu conditionis. Vel intelligitur, vt velis inhaerere adhibito consensu nouo requisito, & sic est promissio sponsalium. Est tamen irritum tale iuramentum, si enim obligaret, teneris contrahere matrimonium inutile. nam matrimonium metu contractum est irritum. istud autem metu contrahetur; nam iuramentum est metu mortis iniuste extortum, cuius iuramenti violandi metu cogeris contrahere. Vnde metus mortis erit causa contractus. quod enim est causa causa, est causa causati. atqui is qui exigit hoc iuramentum, non intendit matrimonium inualidum, sed validum. ergo hic deest tacita conditio, nempe hæc, si matrimonium metu contractum sit validum. Quòd autem tale iuramentum sit irritum, colligitur ex

§ 2 cap.

Regula 2.

Exempla
vbi iuramentum
irritum.
Renuntia-
tio fori.

Matrimo-
nium metu
contractum.

cap. Ex litteris. 11. de desponsat. impub. vbi sponsalia metu contracta & iurata à puella duodenni iudicantur irrita. & docet Caiet. v. Periurium. c. 3. Arragon. 2. 2. q. 89. art. 7. Sancius l. 4. de Matrim. disp. 21. n. 3. & alij multi.

Aduerte tamen, contrariam sententiam, scilicet, hoc iuramentum esse validum & requirere absolutionem, esse valde probabilem, eamque tenet Siluester v. Sponsalia, nu. 6. in fine, & aliqui alij. quia res est licita quæ promittitur. sed quod diximus, est verius.

Votum,
professio.

Tertium est iuramentum, quo quis cogitur confirmare votum aut professionem metu extortam. id enim inuolidum est, eò quòd tale votum sit prohibitum ob fauorem publicum. ita Sancius supra. Sed dici potest, hoc iuramentum esse irritum ob defectum tacite conditionis, nimirum si adfuit liber consensus. Hunc enim ex natura rei requirit professio. quare cum hic defuerit, cessat obligatio iuramenti defectu conditionis.

Quartum, iuramentum quo Clericus confirmat donationem factam concubinæ. id enim est inuolidum, quia hæc donatio prohibita est fauore publicæ utilitatis & honestatis. ita Couarru. in cap. Quamuis pactum. p. 2. §. 1. n. 12. adductis multis Doctoribus.

Idem dicendum de iuramento militis, quo confirmat donationem à se factam meretrici; ob eandem causam. & colligit Doctores ex L. Miles 41. §. Mulier. 7. de testament. militis. Verius tamen puto, tale iuramentum donationi iam factæ appositum, egere relaxatione. Secus, si appositum promissioni donandi, vt colligitur ex dictis n. 54. in fine.

Vide alia quædam exempla magis dubia apud Couar. loco citato, & §. 3. Nam vt supra dictum est, non potest probari, talia iuramenta non egere absolutione, nisi opus sit illicitum, vel contra legem, vel contra bonum publicum, &c.

Vt autem melius intelligatur, quando iuramentum confirmet contractum, quando non; assignari possunt duæ ista regulæ.

56
Alia regula.
1. Regula.

Prima sit, Quando actus iure naturæ est irritus, vel irritari potest, non confirmatur iuramentum: quamuis iuramentum regulariter sit seruandum, si id quod promittitur, non est illicitum. Prior pars est communis Doctorum. Omnes enim farentur, teste Couarruina; contractum iure naturæ irritum non confirmari iuramento; vt quando vi vel dolo extortus est. tunc enim ratione iniuriæ tenetur extortor ad restitutionem. vnde nullum solidum ius acquirit; & qui iurauit, ratione iniuriæ potest petere iuramenti relaxationem. Altera pars euidenter patet ex duabus regulis initio positis, ex iure Canonico.

Dixi regulariter, quia si dolo extortum sit, aut contra legem, non est seruandum, nec eget vlla relaxatione, vt supra dictum est.

2. Regula.

Secunda regula sit, Quando actus talis est, vt ipse vel promissio illius ratificandi, vel non reuocandi, inducat obligationem naturalem, confirmatur iuramento; etiamsi aliàs iure ciuili sit irritus, vel in irritum reuocabilis, modò vis vel fraus non intercesserit: si verò nec ipse, nec promissio illa inducat obligationem vllam, ne naturalem quidem, vel si vis aut fraus interuenerit, non confirmatur iuramento; est tamen hoc iuramentum seruandum, nisi relaxetur. Hæc regu-

la constat duabus partibus; quæ vt intelligantur,

Notandum est, Dupliciter posse iuramentum addi contractui. Primò, Si iures te promittere, donare, vendere, &c. & hoc modo non confirmatur contractum, nec vllum ei robor tribuit; quia non est iuramentum promissorium, sed assertorium tantum eius quod fit. vnde non minùs potest contractus reuocari, quam si tale iuramentum additum non esset. Secundò, Si iures te semper contractum ratum habiturum, nec vquam reuocaturum. & hoc modo intelligi debet iuramentum, vt confirmet contractum. Ratio prioris partis est, Si enim ipse contractus inducit obligationem naturalem; manifestum est confirmari iuramento: quia iuramentum aufert omnia remedia Iuris & facti, quibus illa obligatio poterat elidi; & sic manet omnino firma & irrevocabilis. Hoc modo confirmantur omnia pacta nuda, & omnia alia, quibus Ius neque alittit neque resistit; de quibus supra hoc eodem cap. num. 14. 17. 21. & 25. Denique omnes illi contractus, qui iure ciuili non sunt omnino irriti, sed datur solum potestas elidendi actionem & ius alterius. Si autem contractus sit omnino irritus, promissio tamen non reuocandi, potest inducere obligationem naturalem, cum hæc iure non sit irrita. vnde si huic promissioni accedat iuramentum, confirmat illam: & consequenter contractus ille reuocari nequit sine iniuria. nam promissio non reuocandi, ius tribuit alteri vt contractus non reuocetur: quod ius fit omnino firmum iuramento. Aliam rationem attuli supra n. 26. sed hæc est clarior.

Exempla, vbi contractus inducit obligationem naturalem, sunt; Primò, Contractus minoris, præsertim de re mobili, sine auctoritate curatoris, de quo infra nu. 65. Secundò, Donatio inter patrem & filium nondum emancipatum; inter maritum & vxorem; de quibus cap. 18. num. 88. & 90. Tertio, Promissio soluendi & non repetendi, quod creditò vel ludo vitio ludens amiserit. De quo infra cap. 26. nu. 26. & 27. Quarto, Fideiussio mulieris facta etiam in instrumento publico. infra c. 28. numero 17.

Vbi non inducit obligationem naturalem; Primò, Contractus minoris, quo alienat rem immobilem vel mobilem, quæ seruando seruari poterat, absque auctoritate Iudicis. hunc enim irritum esse, nec naturaliter obligare, colligitur ex L. 7. 11. & 15. C. de prædiis minorum: iuramento tamen confirmari, patet L. 1. C. Si aduersus venditionem. nam promissio non reuocandi obligat naturaliter. Secundò, fideiussio mulieris sine Iuris solemnitate. de quo infra c. 28. nu. 17. His adde exempla sequentia, siue contractus sit irritus siue non: nam ea res valde est perplexa apud Iuriconsultos; & probabile est, quando contrahentes sunt habiles, & adest utrimque plenus consensus, contractum inducere obligationem naturalem, etiamsi solemnitas Iuris non seruetur; de quo infra cap. 19. n. 33. Itaque Tertium sit, Renuntiatio futura successionis in paternâ hereditate, cap. 2. de pactis, in 6. de qua vide multa apud Couar. de pactis, p. 3. §. 3. & 4. Quarto, Alienatio fundi dotalis, aut rei donatæ propter nuptias, facta absque Iudicis auctoritate. cap. Cum coniungat, de iureiur. Quintò, Promissio instituendi hunc heredem. Sextò, Promissio non reuocandi testamenti.

Dupliciter
iuramen-
tum potest
addi con-
tractui.

Probatum
Et explicatur
prior
pars regu-
la.

Pacta in-
ducentia
obligatio-
nem natu-
ralem.

Exempla
in variis
contractibus.
Contractus
minoris.
Donatio
inter con-
iuges.
Promissio
in ludo.
Fideiussio
mulieris.

Contractus
minoris de
re immo-
bili.

Renuntia-
tio succes-
sionis.

Alienatio
fundis do-
talis.

Promissio non nisi ad iudicium testamenti, etc.

Donatio omnium bonorum.

Promissio pœnæ in sponsalibus.

Si habens ius repetendi, iuravit solvere.

Posterior pars regulæ.

Contractus pupilli.

mentum. Septimò, Promissio solvendi 100. in pœnam, si testamentum mutetur. De quibus tribus promissionibus infra cap. 19. n. 95. Octavò, Donatio facta absque insinuatione ultra 500. solidos. Nonò, Donatio omnium bonorum, presentium & futurorum, de quibus cap. 18. num. 96. Decimò, Promissio pœnæ sponsalibus adiecta, solvenda ab eo qui reuierit, etsi enim hæc promissio fortassis sit prohibita; (vt videtur colligi posse ex cap. Gemina, de sponsalibus. vbi dicitur *huiusmodi pactio merito improbanda*) tamen solutio seu impletio promissionis, prohibita non est, sicut nec receptio rei quæ soluitur. imò videtur inducere obligationem naturalem. nam is cui hæc multa soluta fuerit, non tenetur ad restitutionem ante sententiam Iudicis; vt post alios docet Sanchez lib. 1. de Matrimonio, disp. 32. num. 21. quod signum est; aliquid ius per talem promissionem acquiri: ergo accedente iuramento confirmatur.

Aduerte tamen, si solum iuravit solvere, non intendens sibi adimere ius repetendi, quod ei per leges concessum est, tenebitur quidem solvere; poterit tamen postea vti iure suo in repetendo: imò si habet animum repetendi, poterit petere dispensationem ne teneatur solvere, quia hoc casu solutio est parui momenti; ac proinde non solvere, non censetur esse in præiudicium tertij, vt supra num. 51. dictum est.

Contraria tamen sententia, hæc promissionem pœnæ non confirmari iuramento, imò hoc iuramentum esse irritum, est probabilis; quia plurimorum Doctorum, quos refert & sequitur Sanchez lib. 1. de Matrimonio, disput. 32. num. 21. Ratio tamen quæ id probant, non videtur solida. putant enim non solum promissionem esse peccatum; (quod tamen certum non est) sed etiam solutionem: eò quòd promissor dum soluit, videatur promissionem suam approbare. Sed hoc necessarium non est. promissor enim soluendo non magis approbat promissionem, quam promissarius solutum acceptando. hic tamen acceptando & retinendo non peccat, vt ipsi fatentur. Deinde si per solutionem approbatur promissio, nunquam potest quis teneri ex promissione prohibita; quod constat esse falsum. Dixi, *modo vis aut fraus non intercesserit*: quia tunc non confirmatur iuramentum, siue dicatur obligatio naturalis orta ex contractu tali, siue non, vt patet ex dictis num. 51. & 56.

Ex dictis patet posterior pars regulæ assignatæ. Quando enim actui nulla prorsus subest obligatio, non habet locum confirmatio illius: non enim confirmatur, nisi quod aliquam vim habet, etsi ea debilis sit & infirma. Deinde vbi nulla est obligatio, ibi nullum est ius in altera parte: atqui vbi nullum est ius, nulla fit iniuria, etsi actus rescindatur. itaque laxari potest vinculum iuramenti; (quia per hoc nulla iniuria irrogatur tertio) & tunc actus rescindi. Ante tamen illius relaxationem omnino seruandum est, propter honorem diuinum; quia absque salutis dispendio seruati potest.

Exempla sunt, Primò, Contractus pupilli, etiam si pubertati sit proximus: vt cum habet decem annos cum dimidio, si sit mas; vel nouem cum medio, si femina. hic enim contractus, quamuis sit de bonis castrensibus vel quasi castrensibus, iure est irritus, iuxta multorum sen-

tentiam, quam sequitur Couarruias de matrimonio p. 1. c. 5. §. 1. num. 4. & Molina disp. 130. & 161. & multi alij; estque valde probabilis, ob multa iura, quibus significatur, pupillum non contrahere obligationem. Vide §. Nunc admonendi, Instit. Quib. alien. licet. Promissio quoque non reuocandi talem contractum, irrita est ob eandem causam: vnde per eam nulla inducitur obligatio, quæ accedente iuramento possit confirmari. itaque poterit tale iuramentum relaxari vel irritari, quia id non cedit iniuriam tertij. Couarruias loco citato docet, posse iuramentum illud relaxari ob facilitatem illius ætatis, quia præsumitur deceptus.

Aduerte tamen, contrariam sententiam (pupillum contrahere obligationem naturalem, & consequenter eius contractum iuramento confirmari) esse probabilior, vt eruditè ostendit Sanchez lib. 6. de Matrimonio, disp. 38. quæst. 2. de quo plura infra dubit. 8.

Secundò, Contractus prodigi, cui datus est curator. *Hic enim non potest promittendo obligari, & prodigi. ideo nec fideiussor intervenire potest pro eo*; vt expressè dicitur L. Is cui bonis. 6. 7. de verborum obligat. Iuramentum tamen est seruandum, nisi relaxetur, vt supra probabilius esse diximus.

Tertiò, Omnis promissio, quæ prorsus est irrita, ita vt nullam obligationem pariat, vt est omnis promissio de re prohibita, aut quæ non est in potestate promittentis. quare cum de multis promissionibus sit quæstio, vtrum inducant obligationem naturalem; vt de promissione instituendi hunc heredem, non reuocandi testamentum, soluendi certam summam, si testamentum mutatum fuerit, & similes; probabiliter teneri poterit, licitum esse petere dispensationem iuramenti, quod tali promissioni apponitur. Idem dicendum de promissione metu vel fraude extorta.

Petes Primò, Vtrum actus, qui fit contra iuramentum antea præstitum, sit validus, maxime si iuramento muniatur. Siue, Vtrum iuramentum confirmet contractum, vel actum contra prius iuramentum? De hac re agit Couarruias in cap. Quamuis pactum. p. 2. §. 2.

Respondeo, & Dico Primò, Si actus ille, qui fit contra iuramentum, talis sit, vt per se sine iuramento factus, sit validus; manet validus, etiam si in eo committatur periurium. Ita Couarruias supra n. 5. & alij Doctores passim. Ratio est, quia iuramentum prius, contra quod agitur, solum facit vt non possit contra fieri absque periurio; non autem transfert dominium, aut reddit inhabilem ad actum contrarium per se validum, qui suum robur à iuramento non debet accipere. Patet exemplis. Qui sponsalia contraxit cum aliqua, eaque iuramento confirmauit, validè postea contrahit matrimonium cum alia. c. Sicut. 23. de sponsalibus. Qui aliquid cum iuramento vendidit Caio absque traditione; si postea vendat & tradat Titio, hic actus est validus, vt colligitur L. Traditionibus. 20. C. de pactis. & L. Quoties. 15. 7. de rei vindicatione. Qui iurauit non reuocare testamentum, non reuocare procuratorem, validè postea reuocat. Qui iurauit tibi conferre beneficium, validè alteri confert. Si Canonici iurarunt, edito statuto, se non aucturos numerum Canoniorum; si postea auxerint, valet. Nec contrarium dicitur cap. Dilecto. 25. de præbendis, quia solum

Couarruias

prodigi.

Promissio irrita.

57 Actus contra prius iuramentum.

solum dicitur eos id non posse facere, nempe licet, quia contra iuramentum: non autem esse irritum si faciunt; vt notat Panormitanus ibidem. non enim hoc iuramento se priuarunt iure augendi.

58
Actus iure
inualidus
non confir-
matur iu-
ramento
contra prius
iuramen-
tum.

Dico Secundò, Si actus ille, qui contra prius iuramentum fit, per se absque iuramento fit inualidus, non potest confirmari iuramento contra prius iuramentum. Couarr. supra, & alij quos ibi citat. Ratio est; quia iuramentum, in quo est periurium, non potest firmare contractum per se inualidum. Item iuramentum posterius non potest obligare contra iuramentum prius. Exemplum: Si mulier iurauit se non alienaturam res dotales, aut donatas propter nuptias, & postea alienet, non valet alienatio, etiam si eam iuramento confirmet, vt docet Glossa in cap. Licet. 2. de iureiur. in 6. quia per se iure est irrita, nisi fiat auctoritate Iudicis. vt patet L. Iulianus. 5. de fundo dotali. & Authent. Sine à me. C. ad S. C. Velleianum: & periurio non potest confirmari. Si maritus iurauit se non donaturum vxori, & postea donet, addito iuramento de non reuocando, non confirmatur donatio; quia donatio per se inualida; non potest robur accipere à periurio.

59 Dices, In iuramento non reuocandi illam donationem, non est periurium; quia antè non iurauit se donationem (si contingeret eam facere) reuocaturum.

Resp. Non iurauit id expressè; censetur tamen id tacitè iurasse, dum iurauit non alienare. ex vi enim huius iuramenti, tenetur reuocare alienationem, si potest. vnde si postea iuret se eam non reuocaturum, cum tamen potestatem habeat reuocandi, facit contra prius iuramentum; & ita committit periurium, non solum donando contra prius iuramentum, sed etiam iurando non reuocare. Secus quando contractus, qui fit contra prius iuramentum, per se est validus, nec potest reuocari. tunc enim etsi contrahendo fiat periurium; non tamen iurando non reuocare. Denique quando actus contrarij sunt eiusdem rationis, si prior est validus, secundus huic contrarius est inualidus, etiam si iuramento muniatur: vt si promittam tibi rem, quam antea alteri promisi, vel Deo voui. Sic sponsalia iurata cum secunda, non obligant contra prima simplicia. Ratio est, quia promissio posterior non potest mandari executioni sine peccato; fieret enim cum iniuria eius cui prior facta est. vnde etiam est inualida per se, etsi non sit contra vllum iuramentum. Idem dicendum de venditione secunda, facta contra primam; nisi in secunda facta sit traditio. tunc enim transfertur dominium. idem de donatione, vt constat ex dictis supra capite 3. dubit. 3.

Contractus
eiusdem
rationis.

DUBITATIO VIII.

Quam possunt contrahere.

Respondeo, Generatim omnes, qui habent administrationem bonorum, posse contrahere, quatenus illa administratio se extendit: nam administratio magna ex parte in contractibus consistit. qui vero carent administratione, non possunt, nisi ex consensu eorum quibus subsunt. Sed præcipua difficultas est de pupillo & minore.

Dico Primò, Minor, & pupillus pubertati proximus, possunt sine auctoritate curatoris, vel tutoris validè contrahere in suum commodum, non tamen in suum incommodum: non enim possunt sine auctoritate eorum quibus subsunt, alius validè & efficaciter obligari, quamuis possint alios sibi obligare. est communis sententia Doctorum, & habetur expressè Institut. de auctor. tutor. initio; vbi post pauca dicitur: *Placuit, meliorem quidem suam conditionem (pupillum) facere posse, etiam sine tutoris auctoritate: deteriorem vero non aliter, quam cum tutoris auctoritate: Vnde in his causis, ex quibus obligationes mutue nascuntur, vt in emptio- nibus, venditionibus, locationibus, conductionibus, mandatis, depositis, si auctoritas tutoris non interueniat; ipsi quidem, qui cum his contrahunt, obligantur, at in vicem pupilli non obligantur.* Idem habetur Institut. de inuol. stipulat. §. Pupillus. vbi etiam additur, hoc intelligendum de pupillo pubertati proximo, id est, qui habet ætatis decem annos cum medio, si mas est; vel nouem cum medio, si femina. ante hoc tempus dicitur *infans*, vel *infantia proximus*; nec præsumitur iure satis habere iudicij ad contrahendum. *Infantia* durat vsque ad annum ætatis septimum completum. *Pubertas* vero incipit masculis in termino quarteidemi, feminis duodecimi. Vnde intra hos terminos constituti, quando sunt propinquoires termino in quo incipit pubertas, quam in quo desinit infantia, dicuntur proximi pubertati; & præsumuntur iure habere sufficiens iudicium ad alterum sibi per contractum obligandum. ita docet Glossa in d. §. Pupillus, v. *Infantia proximus*. inchoata pubertate, desinit ætas pupillaris. & incipiunt vocari *puberes* & *minores* vsque ad annum vigesimum quintum expletum: post quod tempus vocantur *maiores*.

60
Minor &
pupillus.

Pubertati
proximus
quis dica-
tur.

Infantia.
Pubertatis.

Idem intelligendum de contractu pupilli vel minoris cum maiore. Si enim minor cum minore, vel habente priuilegium minoris, contrahat, non illum sibi obstringit; quia eodem priuilegio vituit. Secus de maiore. Vnde dici solet, contractum maioris cum minore claudicare; quia *solum ex altero latere est obligatio*, vt Iureconsultus ait L. Iulianus 13. §. Si quis à pupillo, de actionib. empti. Porro statuerunt hoc Iura in fauorem illius ætatis, vt *minoribus ætas in damnis subueniret, & in prosperè gestis non obesset*, vt habetur L. Non eò minus. 14. C. de procurat.

Petes, Vtrum nullo modo, & in nullo contractu obligentur.

Respondeo & Dico Secundò, In contractu, quo alienant vel oppignerant propria auctoritate rem aliquam immobilem vel mobilem pretiosam, quæ seruando seruari queat, nullo modo obligantur: in aliis verò probabilis est obligari ex contractu naturaliter, non tamen ciuilitè; possunt tamen hanc obligationem beneficio restitutionis in integrum elidere, & ita non obligantur validè seu efficaciter.

61

Prior pars est ferè communis sententia Doctorum; nam ad alienationem rei immobilis, vel mobilis pretiosæ pupilli vel minoris, requiritur non solum auctoritas tutoris vel curatoris, sed etiam decretum Iudicis; alioquin est irrita, vt patet ex multis Iuribus, de rebus eorum, qui sub tutela vel cura sunt, sine decreto non alienandis vel supponendis. & L. 7. 11. 15. C. de prædijs minorum. Itaque si tale aliquid alienauit sua auctoritate,

In quibus
contracti-
bus non
obligetur
naturaliter.

Requiritur
decretum.

ritate, nullo modo obligatur: ac proinde potest non implere contractum; & si implevit, rem suam repetere, absque beneficio restitutionis: hoc enim beneficium non est necessarium, nisi quando contractus fuit validus, saltem quoad obligationem naturalem inducendam. maior quoque, cum quo contraxit, tenetur, etiam ante sententiam, rem acceptam restituere; volente minore aut eius curatore: quia per contractum, nullum ius acquisiuit.

An maior teneatur restituere.

Vbi tamen aduertendum est, maiorem non teneri restituere ante sententiam Iudicis, nisi minor restituat pretium quod accepit. si enim nolit pretium restituere; poterit maior iure retentionis aut compensationis rem retinere, vt docet Sarmiento, de re ditiibus p. 1. cap. 2. num. 6. nam iure naturali tenetur alter pretium restituere, imò ad hoc quoque tenetur iure ciuili, quatenus ex eo factus est locupletior, vt patet ex L. 1. §. de auctor. tutor. Quod si non sit factus locupletior, vt quia amisit vel consumpsit, iure ciuili non tenetur, sed solum obligatione naturali; quam obligationem poterit excutere, vtendo beneficio restitutionis in integrum, & cogendo maiorem ad restitutionem rei venditæ, per sententiam Iudicis; qua sententia posita, tenebitur eam reddere, amisso pretio, vt omnes Doctores docent. de quo infra dubitat. 9. Si tamen dolo pupilli res perit, datur actio aduersus illum vt soluat: quia cum sit doli capax, tenetur de dolo haberi expressè L. vnica, C. de reputationibus, quæ sunt in iud. &c.

In quibus naturaliter.

Altera pars, *In aliis contractibus, priuata auctoritate factis, probabilius esse, minorem obligari naturaliter*, est plurimorum Doctorum, Bartoli, Pauli, Angeli, Saliceti, Fulgosi, Azonis, Alexandri, Decij, Cornei, & aliorum, quos citat & sequitur noster Sanches lib. 6. de Matrimon. disputat. 38. num. 21. item Anton. Gomezij, de restit. minorum num. 1. Nauari lib. 4. consil. 39. num. 11. de sponsalibus, Lopez 1. p. cap. 124. & Molinae disp. 224. Cordubæ in Summa, q. 155. Primò, Quia fideiussor minoris obligatur etiam ciuilitè, vt colligitur L. fin. §. de iureiur. & L. Marcellus. 25. §. de fideiussoribus. ergo obligatur ipse minor, saltem obligatione naturali. Consequentiã patet, quia communis sententia Iurisperitorum est, principali nullo modo obligato, non obligari fideiussorem: deficiente enim principali obligatione, non valet accessoria. vnde vt fideiussor teneatur, requiritur vt principalis saltem naturaliter obligetur. L. Cum lex. 46. §. de fideiussoribus & mandatoribus. & L. Naturaliter. §. de condi. & indebiti. Secundo, L. Si pupillus. 21. §. ad legem Falcidiam, aperte indicatur, pupillum ex mutuo accepto contrahere *obligationem naturalem* reddendi. & L. 1. §. de nouat. *illum obligari naturaliter*, si sine tutoris auctoritate promiserit. similia habentur multis aliis textibus.

Mutuum.

Hac sententia tamquam probabiliore supposita, etsi minor non possit resilire à contractu iure ordinario, seu spectata conditione contractus: potest tamen iure extraordinario, seu priuilegio restitutionis in integrum, & hac ratione dicitur non obligari ex tali contractu: quia non obligatur efficaciter, sicut maior, cum possit hanc obligationem naturalem beneficio Iuris ciuili elidere. Hoc modo intelligenda sunt alia Iura, dum habent, pupillum & minorem sine auctoritate tutoris vel curatoris non obligari, vt fusè ostendit Sancius ex

multis Iurisperitis. Potest tamen tutor vel curator pro suo arbitrato rescindere contractum: quia ipsi commissã est administratio.

Ex his sequitur, Eum, qui à pupillo & minore habet aliquid per contractum vel donationem, ad cuius alienationem non requiritur decretum, non teneri ad restitutionem ante sententiam Iudicis. etsi enim pupillus & minor non possint transferre dominium per talem actum, secuta traditione, id impediendo iure ciuili, vt aperte habetur §. Nunc admonendi, & §. fin. Instit. Quibus alien. licet: tamen obligatione naturali tenentur stare contractu, & rem illam alteri tradere, & traditam permittere possidere: vnde alter ius habens, vt hoc sibi fiat, poterit eam retinere, donec per remedium restitutionis iubeatur restituere. ita Sanches supra, & Molina disput. 224. & sequent. & consentiunt omnes Auctores, qui admittunt in minore obligationem naturalem: obligatio enim naturalis tribuit creditori ius retinendi & compensandi, vt Iurisperiti docent ex L. 3. §. Pupillus. §. de negot. gest. & L. Etiam quod 6. §. de compensat.

Habens à minore.

Aduerte tamen, alteram quoque sententiam esse valde probabilem, nimirum, ex nullo contractu pupilli vel minoris vllam obligationem nasci. & iuxta illam poterunt rem traditam mero iure absque beneficio restitutionis repetere: & alter tenebitur eam ante omnem sententiam restituere. in hanc propendunt plerique Theologi. Si tamen accesserit minoris iuramentum, nec ipse poterit repetere, nec alter tenebitur restituere, vt constat ex dictis supra dubitat. 7.

Contraria sententia est probabilis.

Circa prædicta, sunt Notanda tria. Primò, Eum, qui contraxit cum minore, etsi non possit resilire, posse tamen nolle implere contractum, nisi minor antè procuret consensum curatoris, vel decretum Iudicis, in euentu, quo illud est necessarium; vel nisi iureiurando confirmet contractum: quia alioquin exponeret se periculo damni; & minor, si hæc recuset, non videtur agere bona fide.

Si iuramento confirmetur.

Secundò, Prædicta intelligenda de bonis minorum, quorum etsi habeant dominium, non tamen habent administrationem; vt sunt hereditaria, & alia, quæ neque castrensia neque quasi castrensia sunt. nam de castrensibus & quasi castrensibus possunt omnino valide contrahere absque auctoritate eorum quibus subsunt: quia horum non solum habent dominium, sed etiam administrationem. Si tamen grauem læsionem fenserint, possunt vt beneficio restitutionis, vt infra dicitur.

Castrensia. Quasi castrensia.

Tertiò, quod dictum est supra, Contractum pupilli & minoris cum maiore claudicare, etiam locum habere in quibusdam aliis casibus. Primò, In contractu Ecclesiæ, quo rem immobilem vel mobilem pretiosam, quæ seruari poterat, sine debita solemnitate alienauit. Ecclesia enim est instar minoris. hic enim contractus est irritus ex parte Ecclesiæ, vnde ipsa potest resilire si velit; alter tamen, cum quo contraxit, non potest, si Ecclesia nolit, & curet eam debito modo ratificari, supplendo solemnitatem omisam, vt docet Sarmiento, de re ditiibus p. 1. cap. 2. num. 18. Secundo, In contractu prodigi, cui datus est curator. L. Is cui bonis. 6. §. de verb. obligat. est enim hic instar pupilli. quamuis ex huius contractu nulla oriatur obligatio, vt patet ex dicta L. Is cui bonis:

Etiã aliis quibusdam euentis claudicas contractus.

sicut nec ex contractu Ecclesie, cui deest solemnitas requisita. Tertio, In contractu Religiosi, absque expressa vel tacita sui Superioris facultate contrahentis. potest enim Prælatus hunc contractum ratificare, vel irritum reddere, prout ei libitum fuerit; idque siue suo siue Monasterij nomine Religiosus ille contraxerit, vt docet Nauarrus comment. 2. de Regul. num. 30. & 65. in fine. Quarto, In contractu fraude vel metu iniquè extorto. qui enim fraudem aut vim passus est, potest persistere, vel resilire, vt docet Sarmiento supra num. 18. & colligitur L. Iulianus, 13. §. Si quis à colludente. 7. de action. empti. de quo supra num. 32. & 38. Probabile tamen est, in huiusmodi euentis, quando contractus fuit irritus, alteram re adhuc integra non teneri implere contractum, nisi per sententiam cogatur; iuxta ea quæ dicta sunt num. 32. De ceteris qui contrahere possint, vide infra capite 18. dubit. 11.

An alter possit non implere.

DUBITATIO IX.

Quibus concedatur restitutio in integrum, si ex aliquo contractu damnum notabile acceperint.

Notandum est, Hoc beneficium propriè non habere locum, quando contractus fuit omnino irritus: tunc enim *communis auxilio & mero Iure munitus* est, vt habetur initio L. In causa cognit. 16. 7. De minoribus. vbi in fine additur, *Generaliter probandum est, vbi contractus non valet, pro certo Pratore se non debere interponere.* Quo posito, Resp. Hoc beneficium concedi Primò, Minoribus, id est, qui nondum 25. annum expleuerunt, si interea in aliquo contractu non satis prudenter & circumspèctè factò damnum acceperint; L. 3. & 5. C. de in integrum restitut. minor. etiam si ille contractus sit actus de consensu tutoris vel curatoris, & auctoritate Iudicis, vt patet ex L. 1. & sequentibus, 7. de minoribus. & 7. de in integrum restitutione. Ratio est; quia consensus tutoris & decretum Iudicis solum faciunt vt actus mero Iure valeat; non autem excludunt beneficium restitutionis.

63 Minoribus.

Si læsus ex venditione.

Si ex mutuo.

Si ex eo quod debitor et soluit.

Vnde sequitur Primò, Si læsus est ex venditione, quòd rem vendiderit minoris iusto; poterit agere ad iustum pretium: si oportebat rem non vendi, poterit agere contra quemuis possessorem ad eam recuperandam, vt rectè Gomezus tom. 2. cap. 14. num. 7. Secundò, Si læsus est ex mutuo accepto, vt quia pecuniam illam amisit, vel malè contempserit; potest vti beneficio restitutionis in integrum, & solum soluere id quo factus est locupletior: quod est notandum pro iis, qui minoribus dant mutuum sine fideiussore (cùm enim naturaliter obligentur, potest eis accedere fideiussor, vt supra num. 61. ostensum est) vel sine auctoritate parentis, tutoris, vel curatoris: vide L. 2. C. de filiofamilias. Tertio, Si læsus est in solutione pecunie sibi facta, potest restitui. si enim debitor ei soluit sine auctoritate tutoris vel curatoris, solutio ipso Iure est nulla. Vnde debitor non manet liber, nisi pecunia sit salua, vel conuersa in vtilitatem minoris. Hoc tamen intellige in foro externo. non enim tenetur sponte soluere secundo: sed potest expectare sententiam Iudicis;

quia solutio valuit naturaliter, si verò soluit eum auctoritate tutoris vel curatoris, manet liber ipso Iure: sed restituitur minor, si pecunia sit perditata vel consumpta facilitate vel culpa ipsius. Hoc tamen casu credo debitorem habere actionem in eos, quorum auctoritate & mandato soluit. quòd si etiam Iudicis auctoritas accesserit, qui compulit illum soluere minori; tunc perfectè manet liberatus, nec potest aduersus eum restitutio in integrum peti. habentur hæc omnia §. At ex contrario, Institut. Quibus alienare licet, iuncta Glossa. Quarto, Si donauit rem notabilem, censetur læsus, & potest restitui. si tamen ex rationabili causa donauerit, verbi gratia, propter obsequia ab altero accepta, quæ deuit sic remunerari; vel propter nuptias, vel sponsalium largitatem, spectata qualitate personarum & consuetudine regionis; non restituitur: non enim per talem donationem censetur læsus, quia prudenter & secundum rectam rationem facta est. L. 1. C. Si aduersus donationem. Quintò, Si læsus est ex quasi contractu, vt quia damnosam hereditatem sibi testamento delatam acceperat, etiam si cùm auctoritate tutoris vel curatoris id factum sit. tunc enim ex tacito contractu obligatur creditoribus defuncti & legatariis: vel si lucrosam repudiavit. Gomezus n. 4. Pari modo si læsus sit in electione, eligendo partem deteriorem. Gomezus num. 5. Sextò, Si læsus est imprudenti resignatione vel permutatione beneficij, multi censent esse restituendum, vt Couarruias lib. 1. variar. c. 5. nu. 3. & alij, quos ibi citat. in eadem sententiam propendit Molina disp. 573. idque verum esse censent, etiam si beneficium sit iam alteri collatum, quæ sententia probabilis est: etsi contraria sit etiam probabilis & plurimò DD. de quo vide Couarr. supra, cap. 5. num. 1. 2. 3. Puto tamen non esse in vtu, vt detur restitutio.

Ex dona.

tione.

Ex quasi contractu.

Ex resignatione beneficij.

64 Quanto tempore.

65 Obstat ratificatio.

Petes, Quanto tempore competat hoc priuilegium minoribus: Respondeo, Vtq; ad annum 29. completum. nam durat quatuor annis integris post expletum annum 25. ætatis, quo desinunt esse minores. L. fin. C. De tempor. in integrum restit. estque communis sententia DD. Aduerte tamen, Etsi minor possit restitui aduersus omnes contractus, in quibus est læsus, durante minori ætate factos; si nihil aliud accessit: non tamen, si maior factus (id est, expleto anno 25. ætatis) eos ratificauit. Et quidem si contractus, in quo minor fuit læsus, mero Iure valuit; vt quia cum debita Iuris solemnitate celebratus fuit; ratificatio tollit beneficium restitutionis, quod illi ratione minoris ætatis competeat, vt patet ex L. 1. & 2. C. Si maior factus ratum habuerit. Si verò non valuit ipso Iure, vt quia aberrat decretum in casu quo requirebatur; ratificatio quidem confirmat contractum, & tollit beneficium restitutionis, competens ratione minoris ætatis: non tamen tollit beneficium seu ius competens maioribus; vt est remedium Legis 2. C. De rescindenda venditione, quod datur illi qui deceptus est vitra dimidium iusti pretij, vel aliud simile, vt docet Gomezus supra num. 11. & habetur expressè L. 1. C. Si maior factus alienationem factam sine decreto, ratam habuit.

Similiter non datur restitutio, si contractum in minore ætate iuramento confirmauit; quamuis alioquin per se irritus & nullus esset. Auth. Sacramenta

Iuramentum.

menta puberum. C. Si aduersus venditionem. vbi generatim dicitur: *Iuramentum puberum sponte facta super contractibus rerum suarum non retractandis, inuolabiliter custodiantur.* Idem patet ex L. 1. eiusdem tit. Ex quibus constat, contractum minoris iuramento confirmari, & ipsum fieri instar maioris. Si tamen commissa fuisset iniustitia, vt si fraude vel metu fuisset inductus ad contrahendum, obtenta iuramenti absolutione, quam tunc petere poterit, fas ei erit restitutionis remedium implorare. Idem dicendum, si adhuc erat impubes dum iurauit. impubertas enim est sufficiens causa relaxandi iuramenti, sicut metus; vt docet Couarruias in cap. Quamuis, de pactis, p. 3. §. 1. num. 4. quia iudicium adhuc est valde infirmum. addo, etiam a tutore in irritum reuocari posse, vt infra cap. 4. dub. 12. dicitur.

Impubertis iuramentum.

66 Conceditur pijs locis.

Secundo, Conceditur hoc beneficium Ecclesijs, alijsque pijs locis. Hæc enim, instar minorum, habent quadriennium a celebrato contractu, vel quasi contractu, vt communiter tradunt DD. ex c. 1. & 2. de restitutione in integrum lib. 6. vide ibidem Glossam & Couarr. lib. 1. variat. cap. 3. num. 10. & 11. Vbi nota, Ecclesia, si valde enormiter sit læsa ex contractu, concedi amplius quam quadriennium, vt ibidem docet Couarr. Ecclesiastici tamen in suis contractibus, quos priuato nomine faciunt, non fruuntur hoc priuilegio, Couarruias cap. 4. num. 3.

67 Reipub.

Tertio, Conceditur Reipublicæ cuiusuis oppidi L. 4. C. Quibus ex causis maiores in integrum restituantur. vbi dicitur: *Reipublica minorum Iure vti solet; adeoque auxilium restitutionis implorare potest.*

Principibus supremis.

Quarto, Supremis Principibus, quoad bona principatus alienata. quia hæc ad Rempubicam pertinent.

Academia.

Quinto, Vniuersitati studiorum, iuxta Panormitanum, in cap. 1. De in integrum restit. & alios multos.

Rudibus.

Sexto, Interdum conceditur rudibus, vt rusticis & mulieribus, qui ignorant Iura, vt ex Maranta, qui alios citat, refert noster Molina, disput. 574. §. Militibus.

De restitutione in integrum contra præscriptionem, dictum est cap. 6. dubit. vi.

68 Quomodo petatur restitutio.

Circa prædicta, duo sunt notanda. Primum est; Dupliciter posse peti restitutionem in integrum. Primum, implorando officium Iudicis; citata parte; vt quando solutio facta est, vel res ab altero possidetur. Secundò, Excipiendo contra eum, qui petit solutionem, vel rem tradi, se læsum eo contractu vel actu fuisse; vt docet ex communi sententia Doctorum Gomezii n. 8. Confirm. ex reg. Iuris 71. in Sexto. *Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multo magis admittendus.* & reg. 156. r. eodem, *Cui damus actionem, eidem & exceptionem competere multo magis quis dixerit.* Hæc exceptio semper durat, quamdiu solutio facta non est. Postquam facta est, opus est sententia Iudicis vt recuperetur; nec licita est occulta compensatio. quia lex solum concedit hanc recuperationem, mediante Iudicis sententia. colligitur L. Si curatorem. 3. C. de in integrum restit. minor.

69 Quis dicatur læsus.

Secundum est; Non ex eo conferi quempiam læsum, quòd re ipsius vendita, præsentet se alius, qui plus offerat: vt multi DD. affirmant: si enim

iusto pretio vendita est, eoque tempore & modo, quo prudens venderet, non potest minor petere restitutionem, vt colligitur ex L. Verum. 11. §. Sciendum. r. de minoribus, si verò vendita est infra iustum pretium, vel non debito tempore, vel non cum debitis circumstantiis; tunc potest petere restitutionem, & eam vendere plaris licitanti. Idem dicendum de elocationibus & conductionibus, aliisque contractibus. vide plura apud Gomezium tom. 2. cap. 14. Sed quæ diximus abundè satis sint Theologo.

DUBITATIO X.

Vtrum in hac in integrum restitutione comprehendantur etiam fructus percepti.

Dico Primò, Si res minoris contractu gratuito sit alienata, possunt repeti etiam fructus ex ea percepti; deductis tamen expensis, quæ in illis colligendis sunt factæ; vt si prædium vel domus ipsius, alteri sit donata. ratio est, quia non tantum censetur tunc minor esse læsus alienatione rei, sed etiam fructuum. Idem dicendum de rebus Ecclesiæ & Reipubl.

70 Si contra-ctus gratuitus.

Dico Secundò, Si sit alienata contractu oneroso, vt si prædium sit venditum; Couarruias lib. 1. variat. cap. 3. num. 1. multi que alij Doctores docent, etiam omnes fructus repeti posse. Sed verius est, in foro conscientie non posse repeti fructus; Si res iusto pretio fuit vendita. Probatur Primò, Quia in alienatione horum fructuum non censetur fuisse læsus: nam sicut emptor ex re, quam accepit, fructus percepit; ita potuit venditor ex pretio lucrum facere; quòd si non fecit, suæ negligentie assignet. Secundò, Quando iustum pretium persoluitur, non censetur contractus damnosus minori; nisi quia expediebat rem illam non vendi; non autem ratione fructuum aliquot annis percipiendorum: ergo in restitutione non potest repeti, nisi res ipsa, non autem fructus percepti. Tertio, Quia nulla videtur esse ratio, cur Iure ciuili id possit statui. cum enim contractus fuerit validus, & fructus bona fide sint percepti ex re propria, & non censetur fuisse facta læsio ratione fructuum, sed solum ratione rei venditæ; non videtur subesse legitima causa, cur hi fructus iubeantur restitui; præsertim cum talis lex potius in damnum, quam in commodum minorum sit cessura: nemo enim tam iniqua conditione vòlet cum ipsis contrahere. nam donec minor annum 29. ætatis expleuerit, emptor erit in periculo restituendi rem cum omnibus emolumentis perceptis.

71

Si iusto pretio alienata.

Nec obstat Lex, Quòd si minor. 24. §. Restitutio. r. de minoribus, & alia quedam citata à Couarruias, quibus expressè dicitur rem esse reddendam cum fructibus, quando conceditur restitutio in integrum; quia explicari possunt de fructibus perceptis postquam contractus beneficio restitutionis est rescissus. alioquin illæ leges non sunt consentaneæ rationi, vt docet Molina disputatione 575.

Dixi, Si res iusto pretio vendita fuit; quia si infra iustum, repeti potest per hoc remedium restitutionis ea fructuum pars, quæ respondet rei, quatenus res excedit pretium datu: vt si res valeat 1200.

Si infra iustum.

& tu emeris 600. cogere per sententiam restituere dimidiam partem fructuum: quia hæc responderet rei, qua parte superat pretium datum: superat enim parte dimidia. Si emisti 900. cogere restituere quartam partem fructuum, quia res, quarta sui parte superat illud pretium. Si 800. tertiam. Ratio est, quia venditor non solum in rei venditione, sed etiam in hac portione fructuum censetur læsus; unde si sit minor, vel Ecclesia, competit illi restitutio quoad illam partem. Vtrum autem absque beneficio restitutionis debeantur venditori fructus illi, ut multi Iurisperiti volunt, dicemus infra cap. 21. dub. 13.

D V B I T A T I O X I.

Quando contractus fuit inualidus, quomodo debeat ratificari.

Contractus ob varias causas inualidus.

NOtandum est, Contractum posse esse inualidum vel ratione fictionis (ut si uterque vel alter contrahentium in animo non consensit) vel ratione metus, vel ratione doli, vel ratione alicuius impedimenti irritantis, vel ratione defectus formæ essentialis.

72. *Ratione fictionis vel metus.*

Dico Primò, Si ratione fictionis vel metus in altero contrahentium, contractus fuit inualidus, probabilius est, nihil requiri nisi consensum liberum ex parte eius in quo fuit defectus. ita Nauarr. c. 22. num. 51. & 80. & lib. 3. Consil. tit. de Regul. consil. 24. Lopez r. p. cap. 85. & passim DD. in 4. d. 29. agentes de eo qui metu consensit. Ratio est; quia quando simulatè contraxit, nihil defuit contractui, præter eius internum consensum, nam exterius consensum præstitit, & alter interius & exterius: ergo ad ratificandum nihil requiritur præter illius internum consensum.

Similiter quando contractus ratione metus fuit inualidus, nihil requiritur, nisi ut is qui metu consensit, sublato metu nouum consensum interius præbeat. Nec refert etiam si multum temporis à primo contractu inualido intercesserit, ut rectè Nauarr. d. nu. 80. quia alter manet in priore consensu, utens re tamquam sua.

Dices, Consensus internus non sufficit ad contractum, sed debet exterius exprimi. Respondent quidam, Sufficere, ut initio expressus fuerit; illi enim externo accedere hunc internum, & efficere integrum consensum constantem interno & externo. Sed contra, iste consensus internus post annum præstitus, non exprimitur villo modo consensu illo externo tempore contractus exhibitio, nec villo modo illum informat; cum signum illud ab hoc consensu non procedat, ergo hæc duo non possunt coire ad vnum integrum consensum constituendum; ac proinde requiritur aliud signum externum expressiuum illius consensus interni.

Resp. Rectè probari, ista duo non coalescere in vnum, & requiri aliquod signum externum: sed non est opus alio, quam vso & possessione rei tamquam suæ. per hoc enim satis exprimit consensum in contractum. Similiter sufficit quoduis aliud signum quo ostendat sibi contractum probari.

Dixi, esse probabilius, quia contraria quoque sententia, nimirum, requiri nouum consensum ex parte vtriusque, est probabilis, ut docet Sancius l. 2. de Matr. dilp. 32. n. 8. pro qua citat aliquot DD.

Sed quid si vterque metu vel fide consensit? Resp. Quidam dicunt tunc requiri vtriusque nouum consensum, more recepto exterius expressum. Ratio est, quia tunc contractus neutra ex parte fuit inchoatus. Sed videtur distinguendum. Vel enim alter nouit defectum qui est in altero, vel ignorat. Si nouit, non potest præsumere illum manere in consensu priore valido, ut sic consensus ipsius accedens perficiat, (ut in casu supradicto.) ergo debet vterque de nouo mutuum & respectiuum consensum præbere & exigere. Si tamen vterque ignoraret defectum alterius, & putaret illum validè consensisse, & idè vterque interius consentiret, alter prius, alter posterius, iuxta casum supradictæ assertionis, putarem valere. ita enim expressè docet Siluest. v. Matrimonium. 8. q. 11. dicto 4. ex Richardo d. 29. art. 2. q. 1. Idem tenet Anton. 3. part. tit. 1. cap. 7. Ratio est; quia etsi, v. g. Titius, qui prior sic consensit, falsò præsumat Lucretiam consensisse, tamen absolute iam consensit, & hunc consensum satis exprimit seruando contractum, & re tamquam sua vtendo: ergo cum superuenit consensus Lucretiæ, contractus perficitur iuxta primam assertionem: quia concurrat cum consensu Titij, qui præcessit, & vsque ad illud tempus mansit vel formaliter vel virtute. Nec refert quòd falsò putet Titium ab initio validè consensisse, quia parum refert vtrum initio valuerit an non, modò nunc valeat, quando ipsa consensit.

Dico Secundò, Si dolus dedit causam contractui, deceptus non censetur illum ratificare, nisi veritate detecta rursus exterius consentiat. Idem dicendum, quando suberat aliud impedimentum irritans. vbi enim sciuerit sublatum impedimentum, opus est nouo consensu. Prior pars patet, quia quamdiu later dolus, & veritas ignoratur, consensus non est liber, imò Iure non censetur esse consensus; nam voluntas non fertur in incognitum, ut supra dubit. 5. & 7. ostensum est, nisi quis fortè ita præberet consensum, ut actum vellet esse ratum, etiam si in eo esset deceptus. tunc enim dolus non esset causa illius consensus. Altera pars etiam patet, quia quando erat impedimentum, consensus fuit inualidus, utpote in materiam inhabilem: ergo impedimento sublato requiritur nouus consensus.

Aduerte tamen, si contrahentes scirent impedimentum sublatum, non esse opus verbali contractu ad ratificandum; sed satis esse ut interius in animo consentiant, & vso ipsarum rerum hunc consensum expriment. quod maximè locum habet in matrimonio. quando enim matrimonium ob aliquod occultum impedimentum fuit inualidum, sublato impedimento satis est ut coniuges id sciens affectu maritali vtantur matrimonio; ut apertè colligitur ex cap. 2. & 4. de coniugio seruorum. hic enim est nouus consensus, qui satis ipso vso exprimitur. Si tamen nesciant sublatum, non sufficit, quia non est nouus consensus, sed repetitio antiqui; idè enim volunt permanere, quia putant primum consensum fuisse validum. Simile est in ratificatione professionis, ut infra cap. 41. dubit. 7. in fine dicitur. item in collatione beneficiorum & officiorum, quando fuit inualida ratione impedimenti, v. g. irregularitatis. Nam eo sublato sufficit, ut collator vel summus Pontifex id sciens consentiat retentioni, aut non contra-

dicat

dicat eum facile possit. vt infra cap. 34. dubitatione 22. dicitur.

Denique idem cernitur in donationibus, aliisque contractibus dolo factis; detecto enim errore, si is, cuius interest, non contradicit eum facile possit, censetur ratificare, nec velle in irritum reuocare quod factum est.

75
Si alter tantum nouit.

Sed difficultas est maxime in matrimonio, quando fuit irritum ob aliquod impedimentum; vtrum eo sublato, ad ratificandum matrimonium requiratur, vt vterque nouum consensum præbeat, intendatque de nouo contrahere. Multi Doctores putant id non esse necessarium, sed sufficere vt altera pars, v.g. vxor, conscia impedimenti, eo sublato, intendat de nouo contrahere & consentire per aliquem actum externum, marito vicissim per actum externum suum consensum exprimente, quo illam pro vxore habeat. Ratio est; quia cum mariti consensus cadat in materiam habilem, est validus; itaque si accedat consensus vxoris, erit nouus contractus. Confirmatur, quia etsi mariti consensus fuerit inualidus pro tempore quo durabat impedimentum, eo tamen cessante, incipit esse validus, si continuetur. Vnde volunt sufficere vt vxor sublato impedimento intendat per actum coniugalem de nouo contrahere, petendo vel reddendo debitum ea mente; nec opus esse vt maritus sciat fuisse impedimentum, aut vt intendat nouum contractum inire, nam reddendo debitum satis indicat suum consensum, quo illam pro vxore habere cupit. ita tenet Angelus Matrimonium 3. impedimento 4. num. 10. Tabiena Matrimonium 2. q. 7. num. 8. Supplementum Gabriellis d. 29. q. 1. art. 3. dub. 3. Sorus d. 35. q. vnica, art. 2. dicit se nescire vtrum contraria non sit probabilior. Eandem tenent multi Doctores antiquiores, vt refert Innocent. in cap. 1. de eo qui duxit in matrimonium, &c. & multi alij quos citat Sancius lib. 2. de Matrimon. disput. 36. num. 2. qui docent non esse necessarium indicare marito impedimentum, sed sufficere vt coniunx illum inducat ad rursus contrahendum aliquo prætextu: quo casu maritus non præbebit consensum nisi fundatum in errore, quo putat primum contractum valuisse. Sed hæc sententia est patum probabilis. Vnde

76
Vterque debet intendere nouum contractum.

Dico Tertio, contrariam esse multo probabiliorē, & tenendam; nimirum requiri vt vterque intendat de nouo contrahere, perinde ac si nullus contractus præcessisset. itaque necessarium esse vt vel impedimentum marito aperiat, vt sine ambagibus de nouo contractus ineatur, vel ita cum illo agatur, vt velit matrimonium renouare perinde ac si antea non fuisset contractus. Ita sentiunt plerique Doctores, ita vt Couarr. de matrimon. p. 2. cap. 4. in principio num. 5. dicat esse communem sententiam. Scotus in 4. dub. 35. Adrianus in 4. tractat. de sponsal. dub. 13. Siluester Matrimonium 8. q. 2. Nauar. cap. 22. n. 47. & alij quos adducit & sequitur Sancius supra disp. 36. num. 3. Ratio est; quia prior consensus mariti fuit omnino irritus, cum fuerit circa materiam inhabilem. ergo cum reddita fuerit habilis, requiritur nouus consensus, qui non fundetur in priore contractu. Si enim idē consentiret, quod putet contractum fuisse validum, non intendit aliquid noui iuris transferre in alterum, sed solum approbare quod antea fecit. Quare

cum id fuerit irritum, consensus ille nihil operatur. non enim consensus & approbatio quæ fertur in contractum prout ex parte rei gelus est, potest habere maiorem vim quam ipse contractus. Confirm. Primò, Quia ille consensus est ex errore circa substantiam contractus; consentit enim, quia putat priorem contractum fuisse validum, cum non fuerit: & ex errore personæ; nam consentit quia putat hanc esse iam suam vxorem, cum non sit. ergo est omnino inualidus. Confirm. Secundò, Quia si non requiritur nouus consensus mariti, non etiam requiritur nouus consensus vxoris. vnus enim consensus non facit contractum. Itaque sublato impedimento si se mutuo cognoscant affectu maritali, erit matrimonium, etiam si vterque ignoret impedimentum sublato. atqui hoc videtur omnino falsum: quia vbi non est vllus nouus consensus, non potest esse nouum vinculum, noua obligatio, nouum ius; nec potest esse ratificatio actus inualidi. Neque dici potest esse nouum consensum in actu maritali: quia hic actus agitur in virtute prioris consensus, qui nullus fuit: illius enim est signum & approbatio actus iste, vt rectè inquit Scotus loco citato. non enim intendunt per illum actum aliquid noui iuris sibi mutuo conferre, sed solum vt iure, quod putant se ex priore contractu habere.

Aduerte tamen, contrariam sententiam non ita esse improbabilem, quin in casu grauissimæ necessitatis ea possimus vti: vt si maritus non possit induci ad nouum contractum modo supradicto ineundum; nimirum, quo illam in vxorem accipiat, etiam si hæctenus vxor non fuisset: nec vxor auerteret illi detegere impedimentum ob periculum vitæ aut grauis infamiae, aut scandali quod sequeretur ex separatione; & ex altera parte non possit effugere debiti redditionem. Ita Sancius d. disput. 36. ex Dominico Soto, & aliis. Ratio est; quia grauissima necessitas facit, vt licitum sit quod alias minimè liceret: vt patet cum infans baptizatur in digito tantum, aliis partibus non extantibus; & cum absolutio datur ei qui absente Sacerdote dedit signa contritionis. Confirmatur ex dicto Soti de secreto, membro 3. p. 2. concl. 3. vbi dicit hominem non teneri sequi suam opinionem, si inde magnum imminet periculum; sed posse sequi alteram partem de qua solum habet formidinem (id est, quam opinatur quidem esse falsam, tamen non est certus de falsitate, ita vt putet se posse decipi circa eam) modò illa formido apparentem habeat probabilitatem. Idem approbat Sancius supra, citans in eandem sententiam Nauarum. magnitudo enim periculi facit, vt formido in moralibus præponderet opinionem, & vt minus probabile præferendum sit probabiliori. Itaque in tali euentu sufficeret inducere maritum sub aliquo prætextu (vt maioris amoris, vel suæ consolationis) ad renouandum simpliciter contractum; vel si id non posset, satis esset, vt ipsa petendo vel reddendo debitum intendat de nouo consentire. nam mariti consensus adest hoc ipso, quo illa tamquam vxore vtitur. Et quamuis fundetur in priore consensu, qui erat ob materiæ inhabilitatem inualidus, tamen iam cadit in materiam habilem. quod confirmari potest; quia intendit modis omnibus actum coniugalem, nec vllò modo vult fornicari: ergo hoc

77
Possumus vti in grauissima necessitate.

hoc ipso tacite consentit absolute in illam, nec videtur restringere consensum suum ad primum contractum. Numquam tamen hac sententia utendum extra casum grauisimae necessitatis, ob tenuem illius probabilitatem, ut dictum est.

78 Notandum est, ea quae diximus de matrimonio priuatim ratificando, intelligenda esse, quando antea in facie Ecclesiae contractum fuit, ita ut praesumeretur verum matrimonium, siue bona siue mala fide contrahentium: vel ubi decretum Concilij de parcho & testibus adhibendis non est promulgatum.

79 Dico Quarto, Si actus solum fuit irritus ratione solemnitate iure requisita; pro foro conscientiae, probabile est, non opus esse alia ratificatione, quamuis pro foro externo requiratur illa solemnitas. Ratio est; quia quando agentes sunt per se

habiles, & adest plenus eorum consensus, probabile est actum in foro conscientiae esse validum, ita ut neutra pars ante sententiam teneatur illum rescindere. de quo vide infra cap. 19. num. 32. & sequentibus. Vnde Siluest. v. Electio, l. n. 11. *Si electio tenet iure naturali, puta quia interuenit consensus eligentium; sed non tenet iure positivo, quia omnia fuerunt substantialia; secundum Innocent. quem communiter sequuntur DD. in cap. Quod sicut, de electione, si confirmetur electus, est verus Praelatus, & non tenetur in foro conscientiae resignare.* In contractibus autem certum est, non teneri rescindere ante petitionem partis, itaque parte non urgente, non opus est ratificatione. Quomodo ratificanda sit confessio quando interuenit impedimentum, dicitur infra capite 41. dubitatione 7. num. 65. & 66.

CAPVT DECIMVM OCTAVVM.

De Promissione, & Donatione.

Habet Dubitationes 17.

D V B I T A T I O P R I M A.

Quid sit Promissio.

- 1 **N**OTANDVM est, Nomen *promissionis* esse generale, posseque extendi ad omnes contractus, sicut & nomen stipulationis: possum enim promittere rem aliquam sub aliquo onere, (v.g. ut detur pretium aut res alia) vel gratis. Verum hic loquimur de *promissione gratuita*, qua aliquid promittitur gratis ex liberalitate vel gratitudine; quae sic describi potest: *Promissio simplex* est deliberata & spontanea fidei obligatio, facta alteri de re quapiam bona & possibili. Dico *deliberata*, nempe plena deliberatione seu attentione, qualis requiritur ad peccatum mortiferum, ad meritum, & ad votum validum, ut recte Nauarrus cap. 18. num. 7. Vnde si quis promittat aliquid cum semiplena deliberatione, non satis aduertens quid faciat; non obligatur ad implendum, ne sub veniali quidem. Ratio est, quia cum haec obligatio sit onus quoddam, quod sponte suscipitur, non debet censei cuiquam impositum, nisi perfecte in illud consenserit; quod non fit absque perfecta deliberatione seu animaduersione quid agas. deinde quia alioquin non est actus perfecte humanus. vnde sequitur, etiam votum Deo factum cum imperfecta deliberatione, non obligare ne sub veniali quidem, quamuis violentia voti validi, facta ex imperfecta deliberatione, venialis sit. de quo infra cap. 40. dub. 1.
- 2 **Q**uid *promissio*. *Debet esse deliberata*.
- 3 **V**otum.
- 4 **S**pontanea. Dico *Spontanea*, ut excludatur promissio metu aut fraude extorta; haec enim non est valida promissio. vnde eam non tenemur implere nisi sit iurata, ut docet D. Thomas q. 89. art. 7. Nec refert,

(saltem in foro conscientiae) etiam si metu ille leuis fuerit, iuxta Siluestrum v. Restitutio. 2. §. Se primò. & Nauarr. cap. 17. num. 30. ratio est, quia qui metu etiam leui vel fraude extorquet promissionem, iniuriam facit; vnde ratione iniuriae potest promissor non soluere promissum. de quo plura diximus cap. 17. dubit. 6.

Dico *obligatio fidei*, quia non sufficit dicere, Ego faciam, significando solum voluntatem faciendi; sed oportet ut fides detur & obligetur, id est, ut homo se obliget alteri ex virtute fidei, seu fidelitatis; ut recte Soms l. 7. de Inst. q. 1. art. 2. vnde etiam non est satis dicere, Ego promitto me hoc facturum, si solum intendat significare animi sui propositum; non autem dare fidem, ut saepe fit. Si tamen ex tali modo loquendi alter deciperetur cum notabili suo detrimento; teneretur ille sub peccato mortali implere, quod verborum specie promissit; ut docet Nauarrus cap. 18. num. 6. quia non implendo, daret causam damni. Similiter non sufficit dicere, Ego promitto me facturum quidquid iusseris; si id dicas ut affectum tuum & animi promptitudinem ad alteri placendum tēsteris; non autem ut te illi obliges: quod etiam frequens est inter homines. Ratio est, quia haec & similes formulae loquendi saepe vsurpantur voluntatis vel testandi animi causa, non autem ex intentione se absolute obligandi. vnde tunc absolute non obligant. cum enim omnis vis obligandi promissionis sit ab intentione, non possunt ultra intentionem obligare. Vide Nauarr. comment. de datis & promissis pro iustitia, &c. num. 22. & 23.

Dices, Quid si promissor sit dubius, quo animo verbis promissoris vsus sit?

Resp.